

Tænk grønt!

CO 2 udledningen fra energiforbruget på Region Midtjyllands hospitaler, institutioner og kontorer svarer til udledningen fra en middelstor provinsby. Læs, hvordan vi sammen slår knude på forbruget.

Side 24-35

■ Sæt dine **øjne** i banken, side 6

■ Region Midtjylland går til **filmen**, side 26

■ Mænd gider godt **gøre rent**, side 48

Tag bladet med hjem

midt
magasinet **midt** 03•10

”Kommer minimælk fra små køer?”

På tide at se et landbrug?

Gode spørgsmål kan man sjældent nøjes med at svare ja eller nej til.

Derfor står landmænd over hele Danmark klar til at give dig og din familie en spændende dag på landet. Her er der rig mulighed for at stille alle de gode spørgsmål

– og få svar. Se hvor dyrene bor, og hvor maden kommer fra. Ud over at klappe, røre, smage og dufte er der rundvisning i stalden og masser af sjove aktiviteter!

Kom og besøg os søndag den 19. september kl. 10-16. Husk praktisk fodtøj.

Du finder et link til adresserne på www.aabentlandbrug.dk.

Vi glæder os til at se jer!

- Rundvisning i stalden
- Klap en kalv
- Hold en smågris
- Se hvordan dyrene bor
- Mød en landmand
- Få svar på dine spørgsmål
- Deltag i familiequiz

- Oplev landbrugets teknologi
- Prøv at sidde i en traktor
- Halmlegeplads

Dette er eksempler på dagens aktiviteter. Find en gård nær dig på www.aabentlandbrug.dk og se det nøjagtige program og beskrivelse af gården der.

Søndag den 19. september!

Åbent Landbrug Region Midt, tlf. 24 88 39 19
Landbrug & Fødevarer, tlf. 33 39 40 90

STRUER

Nr. Birkild

(Malkekøer og kalve)
Poul Dissing og Gustav Byskov
Birkildvej 13, Asp
7600 Struer

RANDERS

Krogsagergård

(Økologiske malkekøer og kalve)
Lene og Lars Jørgensen
Krogsagervej 1
8960 Randers SØ

KIBÆK

Hveddegaard

(Malkekøer, kalve og bondegårdsis)
Siobhan & Søren Kristensen
Hvedde Mosevej 2
6933 Kibæk

GALTEN

Heegaard

(Malkekøer og kalve)
Bitten og Per Bek
Ryvej 28, Høver
8464 Galten

ROSLEV

Frederiksdal

(Malkekøer og kalve)
Jens Peter Støjberg
Lysenvej 7, Hjerl
7870 Roslev

EBELTOFT

Mejltangegaard

(Søer og smågrise)
Rasmus Brøgger
Stenledvej 5
8400 Ebeltoft

EJSTRUPHOLM

Krondal

(Frilandssøer, smågrise og slagtesvin)
Karsten Olesen og Bodil Hjersing
Fasterholtvej 10
7361 Ejstrupholm

MÅRSLET

Jordbrugets UddannelsesCenter Århus

Bredballegård
(Malkekøer, søer, smågrise og slagtesvin)
Nymarksvej 65
8320 Mårslet

KARUP

Selvhøjgaard

(Jersey malkekøer og kalve)
Hanne og Knud Vestergaard
Sjørupvej 57, Skelhøje
7470 Karup

SKJERN

Albæk I/S

(Søer og smågrise)
Maren og Jens Troelsen
Albækvej 1
6900 Skjern

BRÆDSTRUP

Træden Nygård

(Malkekøer og kalve)
Julie og Chr. Rasmussen
Bredvadmøllevej 9
8740 Brædstrup

STOUBY

(Søer og smågrise)

Jens Juul
Grundvej 15
7140 Stouby

TJELE

Kvægbrugets Forsøgscenter

(Malkekøer og kalve)
Burrehøjvej 49, Foulum
8830 Tjele

www.aabentlandbrug.dk

- 6 Hornhinder søges**
- 12 Af klager bliver man klog**
– nyt patientklagesystem på vej
- 16 Ambassadører sætter liv i sundheden**
- 18 Region Midtjylland fra A-Å**
- 20 Multihandicappede får en på opleveren**
- 24 Private partnere i det offentlige**
- 26 Akutberedskabet på film**
- 28 Patienter spørges til råds**
– om Det Nye Hospital i Vest
- 31 Skru ned for forbruget**
– og op for nye vaner.
- 42 Med Peter (Plys) på honningjagt**
- 48 Mænd fatter gulvmoppen**
– og nedsætter sygefraværet
- 52 Sæt kunst på himlen**
- 58 Ska' du smage osten?**
Danmarks eneste råmælksost er fra Region Midtjylland
- 65 Vandede værker på museum**

Faste sider:

Kære læser	4
Regionen kort	10
Den varme kartoffel	40
Mit Jylland	56
Regionen kort	50
Quiz	61
Kryds	62
Vigtige numre	64
Kort over regionen	66

Foto: Michael Harder

6 Sæt dine øjne i banken

Kunsten stiger til himmels 52

Foto: Tommy Foghmar

58 Råmælksost fra Hinge

Foto: Carsten Ingemann

Af Birgitte Thingholm
Ansvarshavende redaktør

Kære læser

Det koster penge at bygge grønt

Vi bruger energi som aldrig før. Vi ved det godt: Vi skal spare på den, men det er svært. Moderne mennesker og moderne livsførelse er afhængig af strøm, vand, benzin og varme.

Noget af det svære ligger i dét der med vanerne. At korte det dejlige, lange brusebad ned til højst nødvendig længde og slukke for lyset, når man forlader et rum.

Og så er der økonomien. I husholdningen koster det lige lidt ekstra at få spareskinnen og de dyre sparepærer i hus. Skrider man til mere storstilede løsninger som solfangere eller jordvarme, kræver det større investeringer.

Billedet er det samme, når store offentlige byggerier skal se dagens lys. Det koster at bygge grønt. Selv om investeringer i solcelle, vandbesparende toiletter, isolering og ekstra tykke mure tjener sig ind på sigt, så er byggeregningen større, når de grønne elementer skal med. For eksempel har et stramt budget betydet, at en række elementer, der skulle give en bæredygtig økonomi, er skåret væk i Region Midtjyllands største anlægsprojekt – Det Nye Universitetshospital i Århus.

De folkevalgte i regionsrådet har bestemt, at nybyggerier og ombygninger på hospitaler mv. som minimum skal leve op til bygningsreglementets energiklasse 2. Men hvis det kan betale sig, og hvis der er råd, så hæves ambitionerne, så de opfylder energiklasse 1.

En solstrålehistorie er Psykiatriens Hus i Silkeborg, som er et samarbejde mellem Region Midtjylland og Silkeborg Kommune. Her sættes spaden i jorden til et stort nybyggeri i september. Og det bliver med både vandbesparende toiletter, solcelleenergi og lavenergivinduer, så de skrappe krav i energiklasse 1 bliver opfyldt.

Magasinet Midt sætter i dette nummer fokus på energien. Læs bl.a. om to virksomheder, der har fået økonomisk hjælp fra EnergiTEKmidt-puljen til at produktudvikle, når det gælder bølgeenergi og solvarme. Vi forklarer, hvad der gemmer sig bag kravene til energiklasse 1 og 2, og vi spørger fire folkevalgte i regionsrådet om, hvorvidt Region Midtjylland nu også gør nok for at spare på energien. ■

Læs temaside
side 31 til 41

magasinet **midt** ■ september 2010 ■ magasin for medarbejdere og borgere i Region Midtjylland

Region Midtjylland
Koncern Kommunikation
Skottenborg 26
Postboks 21
8800 Viborg
Tel. 8728 5000
Fax 8728 5001
www.magasinetmidt.rm.dk
magasinetmidt@rm.dk

Redaktion:
Kommunikationschef
Birgitte Thingholm (ansv.)
Journalist Anne Domino (red.)
Grafiker Birte Randeris
Journalist Mette Breinholdt
Journalist Jørn Gade
Fotograf Tonny Foghmar
Grafiker Sine Claudell

Se www.magasinetmidt.rm.dk
for yderligere information.

Forside: Tonny Foghmar
ISSN: 1902-2743

Produktion: Grafisk Service
Tryk: Datagraf
Annoncer: DG Media A/S, Tel. 7027 1155
Oplag: ca. 40.000

Eftertryk tilladt med tydelig kildeangivelse
Næste nummer udkommer september 2010

midt
regionmidtjylland

Engelbert Humperdinck

Hans & Grethe

En eventyropera for hele familien

Musikteatret Holstebro

Lørdag den 4. december kl. 16.00

Søndag den 5. december kl. 16.00

Aalborg Kongres & Kultur Center

Tirsdag den 7. december kl. 18.30

Musikhuset Århus

Onsdag den 8. december kl. 18.00

Tinghallen Viborg

Torsdag den 9. december kl. 19.00

Herning Kongrescenter

Lørdag den 11. december kl. 16.00

Operaen
I MIDTEN

Sæt dine Øjne i banken

Hornhindebanken på Århus Universitetshospital, Århus Sygehus, mangler hornhinder til transplantation. Vil du sætte dine egne eller dine pårørendes hornhinder i banken?

Den er svær at sluge. Den her med, at nogen skal rode med vores krop, når vi er døde. At nogen skal skære vores hjerte, nyrer eller hornhinder ud af os – eller vores pårørende – når vi engang har fundet fred.

Alligevel opfordrer Den Danske Hornhindebank ved øjenafdelingen på Århus Universitetshospital, Århus Sygehus, os alle sammen til at tage stilling.

Vil vi – eller vil vi ikke – donere væv eller organer til andre, der har brug for det?

Ansatte i sundhedsvæsenet må tage dobbelt stilling. Både til, om de selv – og deres pårørende – må bruges som donorer. Men også til, hvordan man får stillet spørgsmålet på en pæn måde, når man står med en gruppe pårørende til en død eller døende patient.

– Jeg ved godt, at det er en hård samtale at tage. Men det går jo til et godt formål. Og faktisk er der også nogle pårørende, som bliver glade, hvis deres afdøde slægtning kan hjælpe andre. Nogle gange er det de pårørende selv, som insisterer på donationen, siger

Kim Nielsen, som er teknisk chef i hornhindebanken.

Den Danske Hornhindebank er den eneste af sin art i Danmark.

Hornhindebanken opbevarer hornhinder til transplantation til brug i hele landet, men der er ikke hornhinder nok.

– På landsplan skal der bruges cirka 400 hornhinder om året. Det svarer til hornhinder fra omkring 300 døde, da det ikke er alle hornhinderne, der er velegnede, fortæller Kim Nielsen.

Hornhindebanken modtager i dag kun mellem 150-200 hornhinder om året, så der er mangel på hornhinder.

Det er derfor, vi alle bør tage stilling.

Som en matteret rude

Det særlige ved hornhinder er, at de ikke – som for eksempel organer som lever eller nyrer – skal tages ud fra en patient, som er erklæret hjernedød og hvor blodcirkulationen holdes kunstigt i gang ved hjælp af en respirator. Hornhinder kan tages ud efter at cirkulationen i kroppen helt er stoppet.

Donation er derfor også relevant i forbindelse med hjertedød, siger Kim Nielsen.

Hornhinderne kan tages ud op til tre døgn efter, at patienten er død. Den blodprøve, der kan afgøre, om den afdøde lider af smitsomme sygdomme som betyder, at vævet – hornhinden – ikke kan bruges til transplantation, skal dog være taget inden for 24 timer.

Hornhinder er desuden en af de »reservedele«, som ikke bliver slidt op i takt med, at vi bliver ældre.

En hornhinde fra et ældre menneske kan være lige så god som en hornhinde fra en ung person. Hvis altså ikke en skade eller en

Tekst: Anne Domino
Foto: Michael Harder

HVEM HAR BRUG FOR NYE HORNHINDER?

Patienter, som har fået en akut opstået læsion i øjet, der har medført perforation af hornhinden. Det kan være patienter, der har fået en nytårsraket eller en svejsegnist i øjet. Eller patienter, som i forbindelse med et færdselsuheld har fået en øjenskade. Skader, som kan ramme os alle.

Patienter, som efter en infektion på hornhinden, har fået et ar.

Patienter, som har en arvelig sygdom, som slører hornhinden.

- sygdom har gjort hornhinden ubrugelig.
- Selve transplantationen af en hornhinde er et indgreb, der foretages i lokalbedøvelse. Operationen varer cirka en time, og succesraten er høj. I ukomplicerede tilfælde lykkes operationen i 90 procent af tilfældene, når man undersøger patienterne fem år efter.
- En hornhindetransplantation er – i modsætning til mange andre transplantationer – ikke noget, der redder liv. Derimod forøger det livskvaliteten væsentligt hos modtageren af hornhinden. Vi er meget afhængige af vores syn med hensyn til transport, informations-samfund og sociale relationer. En patient med en beskadiget hornhinde ser, populært sagt, verden som gennem matteret glas. En ny hornhinde giver patienten en helt klar rude at se igennem. For et ungt menneske kan det for eksem-

pel betyde forskellen på, om man kan gennemføre en uddannelse. For en voksen, at man kan køre bil igen, forklarer Kim Nielsen.

Risikoen for afstødning af en transplanteret hornhinde er ringe. Hornhinder har ingen blodkar og er derfor ikke i direkte kontakt med de immunceller, som forårsager afstødning. En transplanteret hornhinde kan holde i op til 30 år eller mere.

Spørg bare

Den Danske Hornhindebank kan opbevare hornhinderne i op til syv uger, inden de må kasseres. Alligevel mangler der donorer af 200-250 hornhinder om året.

12 procent af den danske befolkning er tilmeldt Donorregistret, og det er en forsvindende lille del af dem, som ikke vil donere deres hornhinder. Det er dog oftest yngre mennesker, som er tilmeldt,

så der er brug for, at der er flere ældre mennesker – eller pårørende til ældre mennesker – som bliver spurgt, om de vil donere deres hornhinder. Og det er jo ikke sådan, at samtlige døende eller pårørende til døende skal spørges.

Der dør mere end 50.000 mennesker om året i Danmark, og så mange hornhinder har vi slet ikke brug for. Men hvis bare nogle flere personer i sundhedsvæsenet ville være opmærksomme på at spørge, så ville det gøre en kæmpe forskel, lyder det fra Kim Nielsen.

Opfordringen er hermed givet videre.

Hornhindebanken har netop udgivet pjecen »Til dig som lige har mistet – om hornhindedonation«.

Pjecen fortæller, hvad hornhindedonation er og hjælper samtalen på vej. Den kan rekvireres af alle kliniske afdelinger ved kontakt til hornhindebanken. ■

Den svære samtale

Overlæge Benedicte Dahlerup, Neurokirurgisk Afdeling NK, Århus Universitetshospital, Århus Sygehus, har været læge i 35 år og har stor erfaring i at tale med pårørende om organ- og vævstransplantation. Benedicte Dahlerup har desuden skrevet to bøger om hjernedøds-kriteriet.

Læs hendes råd om den svære samtale herunder:

- ✓ Du skal optræde stille og roligt og tale med normal stemme.
- ✓ Vær venlig, empatisk og imødekommende.
- ✓ Start samtalen et andet sted end med transplantation for at få samtalen i gang. Sig for eksempel: »Det må have været en lang tur herind«. Eller »det må have været nogle svære dage«.
- ✓ Nævn, at vi har kontrolleret Donorregistret for at se, om afdøde står i registret.
- ✓ Se de pårørende i øjnene, når du taler. Og sørg for at have øjenkontakt med dem alle på et tidspunkt under samtalen.
- ✓ Lad de pårørende stille alle de spørgsmål, de kan komme på.
- ✓ Hav god tid og lad være med at kigge på uret.
- ✓ Mærk efter, om de pårørende er nogen, der gerne vil have fysisk kontakt, mens I taler, men vær opmærksom på ikke at virke for »klistret«. Læg for eksempel en hånd på underarmen. For nogle mænd kan et let tryk på skulderen være nok. Andre ønsker slet ikke berøringen. Mærk efter.
- ✓ Inden du afslutter samtalen, kigger du rundt på samtlige af de pårørende og spørger, om de har flere spørgsmål. Sørg for, at de, der ikke har spurgt om noget, kommer til orde, hvis de ønsker det.
- ✓ Uanset hvad de pårørende beslutter, så slut samtalen med at vise, at du respekterer deres beslutning. Understreg, at det er deres beslutning, da det er dem, der skal leve videre med beslutningen.
- ✓ Når det specifikt drejer sig om hornhinder, så plejer jeg at sige: Hvis du tillader, at din afdøde pårørendes hornhinder må bruges til transplantation, så kan to blinde komme til at se. For de pårørende kan det være et positivt argument.

Konferencer og møder i Danmarks skønneste natur Forestil dig at holde mødet lige her!

Man kan sige meget om Niels Bugges Kro & Hotel, men noget stort conferencecenter - det er vi altså ikke. Til gengæld er vi et spændende alternativ med vel nok Danmarks bedst beliggende mødelokaler. Her har I muligheden for at holde jeres konference, ledelsesmøde eller gruppemøde i fred og ro - midt i Dollerup Bakker.

Pavillonen ved kroen - med udsigt over Hald Sø - er det perfekte sted for konferencen eller produktpræsentationen. I spiser i de hyggelige lokaler på Niels Bugges Kro, kun 2 min. gang fra pavillonen. Kroen er kendt vidt omkring for kulinariske oplevelser i særklasse. Der er mulighed for at leje alt teknisk udstyr, og I er velkomne til at medbringe eget udstyr. Der er internetadgang, flipover og overhead i lokalet.

Konferencepakke:

Frugt - formiddagskaffe med morgenkager - frokostbuffet eller Lunch tallerken - eftermiddagskaffe med f.eks. hjemmebagt kage - 3 retters aftenmenu i restauranten. Pris pr. person ved min. 10 personer/mødelokale 10 personer. KUN 650,- Excl. drikkevarer.

Tillæg for morgenmad: hjemmebagt brød, smør, ost, rullepølse og marmelade; 75,- pr. person.

Ønsker I overnatning?

Så glæd jer til en god nats søvn på et af landets mest unikke hoteller: Niels Bugges Hotel. Læs meget mere på www.nielsbuggeskro.dk

NIELS BUGGE

KRO · HOTEL · ANNEKS

Ravnsbjergvej 69 · Dollerup · 8800 Viborg · Tlf. 8663 8011 · www.nielsbuggeskro.dk

Rock-legende samler talenter

En række unge talenter inden for billedkunst, musik, scenekunst og dans er i gang med at skabe en helt ny teaterkoncert med inspiration i rock-legenden Jim Morrisons liv. Forestillingen »L.A. Jim« får premiere til oktober. Talenterne hører under Dansk Talentakademi, og det er her, den kreative proces bobler løs. Det er første gang, at akademiets talentlinjer mødes i et fælles projekt, og det sker i samarbejde med egnsteatret Operaen i Midten, som dækker Ikast-Brande, Herning, Struer og Holstebro Kommuner. Forestillingen, som har modtaget 150.000 kroner fra Region Midtjyllands Kulturpulje, bliver spillet tre gange i Musikteatret Holstebro. Læs mere på www.operamidt.com. ■

Vidste du, at
der bliver født flest børn i Region Midtjylland om torsdagen?

Kilde: Danmarks Statistik.

Vidste du, at
der i gennemsnit bliver født 14.852 børn om året i Region Midtjylland?

Kilde: Danmarks Statistik.

Stort fund af sand og grus

Region Midtjylland har kortlagt et område med cirka fire millioner kubikmeter sand og grus ved Lille Hjøllund sydvest for Silkeborg. Her ligger nok til fem års forbrug af sand og grus i regionen.

Kvaliteten er dog varierende: Sandmaterialerne kan bruges til beton af bedste kvalitet, hvorimod der mangler finstofindhold til umiddelbart at kunne opfylde kravene til stabilt grus og bundsikring. Sand, grus og sten udgør mere end 80 procent af regionens råstoffer, og især vejprojekter er storaftagere af disse råstoffer.

Det nævnte område udgør sammen med 35 interesseområder de arealer, som Region Midtjylland er i gang med at kortlægge. ■

Røde Kors viser vej

Regionshospitalet i Randers har mange indgange, planer og afdelinger, så det kan være svært at finde rundt. Den lokale Røde Kors afdeling stiller derfor frivillige guider til rådighed som vejvisere for patienterne. Guiderne findes i forhallen ved indgang 1 og ved indgang 4 mandag, tirsdag, onsdag og torsdag fra 9.00-15.30. Guiderne følger ambulante patienter og pårørende rundt på hospitalet og udleverer oversigtskort over hospitalet. Guiderne er lette at genkende i deres hvide poloshirts og røde fleece-trøjer. ■

Hvalens hjerte i Skejby

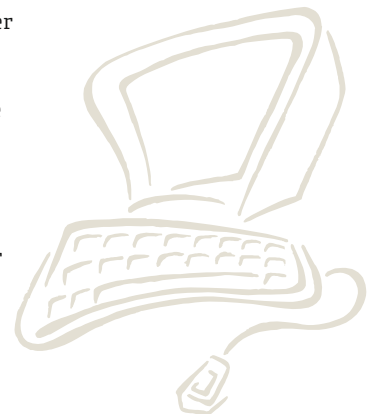

Hjertet fra Danmarks mest berømte hval, finhvalen der strandede i Vejle Fjord, opbevares nu i kælderens under Århus Universitetshospital, Skejby. Her ligger det 200 kg tunge hjerte og svømmer rundt i formalin, når det ikke bliver undersøgt af hjerterforskere med læge ph.d Morten Smerup i spidsen. Han undersøger blandt andet, om man kan genfinde strukturen fra menneskets hjerte i hvalens. Det kan være med til at skabe en større forståelse for menneskets hjerte. Desværre er hjertet for stort til hospitalets CT-skanner, så har du en stor skanner, hører forskerne gerne fra dig. ■

Kræftramte mødes på nettet

Cancerforum.dk er et nyt online debatforum, der giver kræftpatienter og pårørende mulighed for at dele tanker, følelser og erfaringer med andre i samme situation. På Cancerforum kan man oprette en profil, hvorefter man har mulighed for at melde sig ind i debatgrupper, lede efter andre med samme diagnose og skrive dagbog/blog.

Mange kræftramte – patienter som pårørende – har behov for at møde andre i samme situation. Undersøgelsen »Kræftpatienternes verden« fra 2006 viste, at 36 procent af de medvirkende patienter havde behov for at tale med andre i samme situation. Desværre viser undersøgelsen også, at kun 26 procent af dem fik dækket behovet tilstrækkeligt. Det kan Cancerforum.dk måske råde bod på. ■

Klager skal gøre os

Fra årsskiftet får danske patienter et nyt patientklagesystem. Patientklagenævnet bliver nedlagt og erstattet af Patientombuddet. Det nye klagesystem skal gøre sundhedsvæsenet klogere, og patienterne skal fremover kun klage ét sted.

Tekst: Mette Breinholdt
Illustration: Sine Claudell

Klage over fejlagtig behandling med laser i forbindelse med svær acne.

Sådan lyder en af de klager, som Patientklagenævnet modtog i 2009.

I sagen havde en sygeplejerske behandlet en ung mand med laser. Men behandlingen medførte mén,

og sygeplejersken og den praktiserende læge, som sygeplejersken var ansat hos, fik kritik for at lægen ikke havde været inddraget i behandlingen fra begyndelsen.

Hvert år lander omkring 4.000 klager over fejlbehandling og fejl i sundhedssystemet i Patientkla-

genævnets postkasse og indbakke. Dertil kommer et ukendt antal klager, som bliver rettet til det enkelte hospital, sundhedsinstitution, region eller kommune, og som bliver løst her. Men fra første januar 2011 får klagerne et nyt klagesystem.

klogere

DET NYE KLAGESYSTEM

- giver patienten mulighed for at klage over forløb og systemfejl
- giver patienten mulighed for at klage over afgørelser om bl.a. udvidet frit sygehusvalg og behandling i udlandet
- stiller krav til regionerne om hvert år at beskrive, hvordan regionen vil handle i forhold til de problemer, som patienternes klager afdækker
- giver et samlet overblik over klagemængden og klagerne art, idet de forskellige klager og sundhedsvæsenets egne indberetninger om utilsigtede hændelser er samlet i samme instans

Hovedformålet med ændringerne er, at patienterne fremover kun behøver sende deres klage til ét sted, frem for de forskellige klageinstanser, der er i dag.

Samtidig skal hospitalerne, regionerne, de praktiserende læger, kommunerne og alle de andre aktører i sundhedsvæsenet bedre kunne lære af klagerne.

Når alle klagerne samles ét sted, kan de nemlig bedre systematiseres og registreres, og på den måde kan erfaringerne blive samlet op.

Dialog og læring

Det nye klagesystem indebærer også, at regionerne får pligt til at tilbyde en dialog med de patienter, der klager.

I Region Midtjylland er forberedelserne til det nye klagesystem og dialogerne derfor i fuld gang, fortæller Dia Graversen Thomsen, der er jurist i sundhedssekretariatet.

- Vi skal finde ud af, hvordan dialogen skal foregå her i Region Midtjylland. Eksempelvis om den skal foregå med deltagelse af en centralt ansat embedsmand. Eller om det skal være en mere lokal opgave, som det enkelte hospital selv står for, siger hun.

Hun fortæller, at hospitalerne allerede nu tilbyder mange patienter en samtale, hvis noget er gået galt i behandlingsforløbet. Men med det nye klagesystem skal dialogen være afsluttet inden fire uger, efter patienten har klaget.

Dialogen kan blandt andet rydde op i misforståelser, og give patienten mulighed for at blive hørt. Samtidig kan dialogen føre til en hurtigere læring og eventuel ændring af praksis på den enkelte afdeling og hospital, fordi det hurtigere bliver klart, hvad der måske er gået galt.

Når det gælder muligheden for at lære af klagesagerne fortæller Dia Graversen Thomsen, at regionen med det nye system hvert år skal redegøre for, hvilke initiativer Patientombuddets årsrapport har givet anledning til, og dermed hvilke forbedringer, der er sket på baggrund af patienternes klager.

- Allerede i dag får hospitalsledelserne information om alle sager med kritik. Men med den nye lov kommer der mere struktur, fordi der skal meldes tilbage til Patientombuddet én gang om året. Desuden betyder det formentlig, at vi skal til at udarbejde yderligere statistik over vores klagesager, siger Dia Graversen Thomsen. ■

DIALOG

Fra 1. januar 2011 skal regionerne tilbyde patienten dialog med det hospital eller den praktiserende læge, som patienten er utilfreds med.

Patienten har ret til at afslå tilbuddet.

Den sundhedsperson, som klagen vedrører, kan også afslå at deltage, i stedet bliver det for eksempel ledelsen på hospitalet, der går i dialog med patienten

Eksempler på klager, som Region Midtjylland har modtaget

Klagerne fordeler sig hovedsagligt på tre områder, nemlig adfærd, ventetid og befordringsgodtgørelse.

Mere end halvdelen af klagerne vedrører befordringsgodtgørelse, herefter kommer adfærdsklager, mens resten af klagerne handler om ventetid, frit sygehusvalg og behandling i udlandet.

Adfærd:

En patient klager over, at lægen var nedladende og arrogant. Patienten klager også over, at lægen mente, at der var tale om en ledbåndsskade. Andre læger havde nemlig sagt, det var en meniskskade.

Et forældrepar klager over lægens attitude, der, efter forældreparrets mening, er uden empati. Lægen mente, at forældreparrets barn, der gennem to år havde haft epilepsilignende anfald, burde behandles af en psykolog.

Ventetid:

Pårørende til en patient klager over, at patienten, der havde haft en blodprop i hjernen, skulle vente 2-3 uger på rehabilitering.

En patient klager over lang ventetid, nemlig fire en halv uge, på patologisvar. De fleste kræftpakker anbefaler en grænse for svar på en til to uger. Patienten ønsker ikke at lave en klagesag, men vil gøre regionen opmærksom på problemet.

Transport til hospitalet:

En patient klager over afslag på befordringsgodtgørelse til hospital B. Afslaget begrundes med, at patienten kunne have været behandlet på hospital A, som er nærmeste behandlingssted. Patienten var imidlertid blevet henvist direkte til hospital B af sin egen læge.

En patient klager over afslag på befordringsgodtgørelse til et sygehus. Afslaget begrundes med, at sygehuset, ifølge Kraks ruteplan, ligger under 50 kilometer fra patientens hjem. Patienten argumenterer med, at Kraks rute går ad dårlige, snørklede veje, som sjældent ryddes for sne om vinteren, og at det derfor var nødvendigt at køre en længere omvej.

Behandling i udlandet:

Pårørende til en patient klager over afslag på behandling af patienten i udlandet. De pårørende mener ikke, at patienten er blevet tilstrækkeligt behandlet herhjemme. De pårørende er overbeviste om, at patienten har borreliose, selvom flere prøver er fundet negative. ■

Fremskridt med minusser

Det nye klagesystem vil gøre det lettere for sundhedsvæsenet at lære af sine fejl. Desværre når systemet ikke helt i mål, når det gælder en lige og enkel adgang for patienterne, mener formand for Sundhedsbrugerrådet for Region Midtjylland, Ejnar Pedersen.

Tekst: Mette Breinholdt
Illustration: Sine Claudell

Det er godt, at man forsøger at oprette kun én indgang for patienter, der vil klage. Men psykiatrien kører stadig i sit eget spor, og det undrer formanden for Sundhedsbrugerrådet for Region Midtjylland, Ejnar Pedersen. Hvorfor ikke samle det hele, nu man er i gang, mener han.

Efter at have kigget på det nye system er Ejnar Pedersen moderat begejstret. Generelt er systemet et klart fremskridt, men der er desværre også minusser, mener han.

– Det med læring af hændelserne giver helt klart mulighed for et kvalitetsløft. Ikke mindst fordi man samler erfaringerne fra klagerne med personalets rapporter om utilsigtede hændelser. Men det kræver, at man bruger det, siger han.

Især tre ting bekymrer Ejnar Pedersen ved det nye klagesystem.

Tre bekymringer

Den ene bekymring går på, at patienterne selv skal vælge om deres klage skal behandles af Patientombuddet som en forløbs- eller systemfejl, eller som en sag i Disciplinærnævnet. En forløbs- eller systemfejl, kan eksempelvis være klage over, at relevante oplysninger ikke er givet videre, eller at arbejdet har været tilrettelagt, så patienten mister sammenhæng i forløbet. Hvis sagen skal behandles i Disciplinærnævnet, skal den handle om fejl hos en navngiven sundhedsperson.

Hvis klagen havner hos Patientombuddet, der behandler klager over forløb og patientrettigheder, og ombuddet mener, der er grund til kritik, kan klagen eventuelt gå videre til Disciplinærnævnet. Men det gælder ikke den anden vej rundt. Lovgiverne mener, at hvis klagen har været behandlet hos Disciplinærnævnet, vil det samtidig blive afdækket, om der har været tale om systemfejl.

– Men måske vil man gerne klage over begge dele. Og jeg tror ikke, patienterne nødvendigvis lige kan gennemskue, hvad den fejl bundler i, som de mener, de har været udsat for, siger Ejnar Pedersen.

Den anden bekymring går på, at det nye system ikke indebærer

en egentlig bisidderordning, til at støtte patienterne i forløbet. Ejnar Pedersen foreslår derfor, at staten indfører en økonomisk ordning, der betaler patientforeningerne for at tilbyde et uvildigt korps af bisiddere.

Den tredje alvorlige bekymring går på, at afgørelserne i Patientombuddet og Disciplinærnævnet er endelige afgørelser uden anden ankemulighed, end at patienterne kan gå til domstolene. Det svarer til den ret patienterne har i dag.

– Det er jo ikke gratis at gå til domstolene, og det her er et klagesystem, hvor der skal være lighed for alle, siger Ejnar Pedersen.

Forskel på region og kommuner

Desuden undrer han sig over, at pligten til at tilbyde klageren dialog kun gælder aktiviteter på regionernes område. Rigtig mange sundhedsopgaver ligger i dag i kommunerne, og det er klart utilfredsstillende, at der ikke er ens vilkår, mener Ejnar Pedersen.

– Jeg kan ikke bruge det til noget, at man først vil prøve det af i regionerne. Som patient skal jeg have samme muligheder uanset, hvor jeg har mødt sundhedsvæsenet, og jeg tror sagtens, kommunerne kan magte den opgave – og hvis de ikke kan. Ja, så har man da et systemproblem, siger han. ■

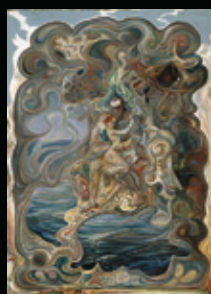
midt
regionmidtjylland

Kulturprinsen præsenterer:
Randers Egnsteater
Carte Blanche, Viborg
Horsens Kunstmuseum
Randers Kunstmuseum
Museum Jorn, Silkeborg
Skovgaard Museet, Viborg

Et møde mellem kunst og teater...

www.vandvejen.dk

VANDVEJEN

Midtjyske kommuner

satseser

Sundhedsambassadører i Randers og Favrskov får sundhedspolitikken til at leve.

Tekst og foto:
Anna Glavind

Gartnere, kontorassistenter, projektledere, sosu-assistenten og medarbejdere med mange andre titler tog som de første en ny uddannelse som sundhedsambassadører i Randers Kommune i 2009. Her fik de den nyeste viden om sundhedsfremme og forebyggelse. Samtidig trænede de metoder til at arbejde med sundhed og trivsel både på arbejdspladsen og i forhold til borgerne.

Siden er flere fulgt efter i både Randers og Favrskov Kommuner.

Tænk i sundhed

Uddannelsen tilbydes af regionens Center for Folkesundhed til kommuner,

der vil gøre en særlig indsats for at fremme sundheden. Susanne Bækgaard, leder af Randers Kommunes Sundhedscenter, fortæller, at ambassadørerne er med til at gøre kommunens sundhedspolitik til virkelighed.

– Gennem uddannelsen får ambassadørerne viden og metoder til at arbejde med sundhed, så de kan udvikle konkrete idéer til, hvordan vi tænker sundhedsfremme ind i alle de opgaver, hvor vi i forvejen møder borgerne. Det kan for eksempel være i ældreplejen, i skolerne og i tilbud til særligt udsatte, eller det kan handle om, hvordan vi planlægger en by med flere cykelstier og grønne områder, siger hun og understreger, at det også er en vigtig opgave at sætte sund-

hed og trivsel på dagsordenen blandt kollegerne.

Sundhed på tværs og i dybden

Mens Randers Kommune har valgt at uddanne medarbejdere på tværs af kommunens arbejdsområder, fokuserer Favrskov Kommune på børne- og ungeområdet. Inden årets udgang vil der være sundhedsambassadører i alle daginstitutioner, dagplejeteams, tandplejeteams og i 13 ud af 16 skoler.

– Uddannelsen giver en bredere forståelse af, hvad sundhed er, og masser af inspiration til, hvordan man skaber mere bevægelse og sundere liv blandt børn og forældre. Med de nye ambassadører har vi fået et stærkt vækstlag af medarbejdere, der vil være med til at fremme sundheden lokalt, for-

FLERE EKSEMPLER PÅ NYE SUNDHEDSINITIATIVER:

Livsfortællinger blandt ældre – forebyggende medarbejdere i Randers arbejder med de ældres livshistorier. Det skal hjælpe dem med at genoplive værdier, der tidligere har givet dem mening i tilværelsen. Formålet er blandt andet at forebygge ensomhed.

Sunde børn lærer bedst – på en skole i Hadsten arbejder sundhedsambassadører for at få mere bevægelse ind i fagene. Samtidig skal de udendørs faciliteter forbedres, så der er gode rammer for bevægelsespåuser i timerne og aktive frikvarterer.

Rend og hop – udvikling af idé-katalog til alle arbejdspladser i Randers med masser af idéer, der kan inspirere til at være fysisk aktiv på arbejdspladsen og i fritiden.

Efter et par års tilløb har Svend Vedel fået lyst til at motionere i Spentrup Ældrecenter. Han træder nu nogle kilometer næsten dagligt på kondicyklen.

Sundt

DE MIDTJYSKE KOMMUNERS SUNDHEDSUDFORDRING

- 25% ryger dagligt
- 20% har et risikabelt alkoholforbrug
- 13% er svært overvægtige
- 35% er moderat overvægtige
- 22% er fysisk inaktive eller kun moderat aktive
- kun 21% spiser klart sundt, mens 14% spiser klart usundt

Kilde: Region Midtjyllands sundhedsundersøgelse »Hvordan har du det?«, 2006. Se mere på: www.hvordanhardudet.rm.dk

tæller Mette Bo Christensen, projekt- og sundhedskordinator i Favrskov Kommune.

Kommunen har planer om også at uddanne sundhedsambassadører på ældreområdet.

Uddannelse i udvikling

Uddannelsen kan tilpasses kommunernes behov og ønsker. For eksempel er den i Randers skruet sammen som et 18 dages forløb, mens Favrskov har forløb på syv dage.

Doris Nørgård, som er leder af uddannelsen, fortæller at Center for Folkesundhed løbende udvikler den.

– Vi indsamler hele tiden erfaringer fra sundhedsambassadørerne. Det har f.eks vist sig, at vi skal lægge mere vægt på at inddrage lederne, så de er klar til at bakke op, når de nye ambassadører skal skabe sig en ny rolle på arbejdspladsen og sætte sundhed på dagsordenen. ■

Læs mere på www.sundhedsambassadoer.rm.dk

Bedre samtaler giver sundere ældre

En gruppe sundhedsambassadører vil træne forebyggende medarbejdere, så de bliver bedre til at motivere ældre til sundhed.

Lise-Lotte Wagner er én af 15 medarbejdere i Randers Kommune, der tager på forebyggende hjemmebesøg hos ældre over 75 år. Hun er social- og sundhedsassistent og arbejder til daglig med træning, gymnastik og kreativ aktivering på et ældrecenter. Hun brænder for den gode og ligeværdige kontakt med de ældre og bruger nu sin rolle som sundhedsambassadør til at udbrede en ny og mere dialogorienteret måde at tale om sundhed på med de ældre.

Mere motiverende dialog

Lise-Lotte Wagner mener, at en mere motiverende samtaleform er vigtig.

– Der skal mere fokus på ressourcer frem for belastninger. Vi skal blive bedre til at stille spørgsmål i stedet for at give svar, og vi skal være mere lyttende og anerkendende, så den ældre virkelig føler sig set og mødt og forstået, siger hun og understreger, at det altid er den ældres eget valg, om de vil lægge usunde vaner på hylden.

Mindre behov for hjælp

Seks forebyggende medarbejdere har nu afprøvet de nye samtaleformer i et års tid.

– Vi kan ikke direkte måle, om det gør en forskel. Men jeg tror på, at den ligeværdige dialog motiverer de ældre til en sundere livsstil. Og hvis de ældre lever mere sundt, kan de klare sig selv i længere tid og har mindre behov for indlæggelser og anden hjælp fra systemet, mener Lise-Lotte Wagner, som oplever, at flere og flere finder vej til træningsrummet i ældrecenteret. ■

Region Midtjylland

fra

A

til

A

A

Arbejdsplads
for knap 28.000
mennesker.

B

Bredbånd er
tilgængeligt for 99,5
procent af borgerne i
Region Midtjylland.

C

Center of excellence på Regions-
hospitalet Silkeborg skal udvikle
metoder til hurtigere udredning
og behandling af patienter.

D

Dialog, dygtighed
og dristighed er
Region Midtjyllands
overordnede værdier.

E

Elektronisk Patientjournal
(EPJ) skal implementeres
på alle hospitaler i Region
Midtjylland inden udgangen
af 2011.

F

Folkesundhedsundersøgelsen
»Hvordan har du det«
gennemføres af Region Midt-
jyllands Center for Folke-
sundhed hvert fjerde år.

G

Gymnasier og andre ungdoms-
uddannelser koordineres i
forhold til udbud og optag af
Region Midtjylland.

H

Hospitalerne og
driften af dem er
regionens største
arbejdsopgave.

I

Indkøbsaftaler sikrer, at Region
Midtjylland køber billigt ind, men
aftalerne sikrer også at etikken hos
regionens leverandører er i orden.

J

Jordforureningsattester for grunde i
Region Midtjylland kan hentes på regionens
hjemmeside www.rm.dk under Regional
Udvikling – Jordforurening og råstoffer.

K

Kontaktudvalget er bindeled mellem regionen
og dens 19 kommuner. Udvalget mødes fire
gange om året for at drøfte områder, som
regionen og kommunerne løser i fællesskab.

L Lokale Aktions Grupper (LAG'er) findes der 18 af i Region Midtjylland. LAG'erne prioriterer blandt andet midler til udviklingsprojekter i landdistrikterne og rådgiver projektholdere.

M Mangfoldigheden i befolkningen skal afspejles i Region Midtjyllands personalesammensætning. Regionens mangfoldighedsindsats vedrører særligt ligestilling, etnisk ligestilling og handicappede.

N Naturen i Region Midtjylland byder blandt andet på strand, skov, hede og et bjerg – nemlig Himmelbjerget.

O Onsdag er regionsrådets faste mødedag cirka en gang om måneden.

P Patientkontoret i Region Midtjylland informerer og rådgiver blandt andet om patientrettigheder, frit sygehusvalg og ventetider.

Q er det helt korte navn for Infektionsmedicinsk Afdeling på Århus Universitets-hospital Skejby. Afdelingen behandler for eksempel tropesygdomme, sjældne infektioner og nye sygdomme som for eksempel Influenza A.

R Regionsrådet er den demokratisk valgte forsamling, som leder regionen. Rådet består af 41 politikere.

S Socialpsykiatri og drift af sociale institutioner er også et af Region Midtjyllands ansvarsområder. Regionen driver 20 bo- og aktivitets-tilbud for voksne og 12 døgn-institutioner for børn.

T Trafikselskabet Midttrafik står for den regionale busdrift i regionen.

U Udvalg findes der i øjeblikket otte af i regionsrådet, nemlig fire rådgivende og fire midlertidige. Du kan læse mere om udvalgene på www.rm.dk

V Vækstforum for Region Midtjylland er et partnerskab mellem kommuner, erhvervsorganisationer, arbejdsmarkedets parter, uddannelses- og forsknings-institutioner og regionen.

W www.rm.dk er adressen på Region Midtjyllands hjemmeside.

X X-kromosomet er fremherskende i Region Midtjyllands personalesammensætning. Der er næsten fire gange så mange kvinder som mænd ansat i regionen.

Y Yderområder og udviklingen af dem er et gennemgående indsatsområde i Den Regionale Udviklingsplan..

Z Zink i brydeværdige mængder findes der ikke noget af i jorden under Region Midtjylland, der til gengæld er rig på sand, grus, sten, tørv, ler, plastisk ler, moler og kalk.

Æ Fywerhus på Jegindø er bare en af Region Midtjyllands mange seværdigheder. Fywer betyder »fjord« på den lokale dialekt.

Ø Økonomien i Region Midtjylland styres af et budget på knap 25 milliarder kroner.

Å Århus er den største by i Region Midtjylland med 242.914 indbyggere.

Sanserne på havearbejde

Multihandicappede børn får én på oplevelsen, når de bevæger sig ud i sansehaven på Fenrishus.

FENRISHUS

Fenrishus er en specialinstitution for plejkrævende børn og unge med svære multihandicap.

Institutionen består af to afdelinger med døgn- og aflastningspladser samt en specialbørnehave.

Fenrishus blev bygget i 1986 til børn, der ellers skulle have været indlagt på et hospital.

Fenrishus er en tværfaglig institution, hvor der blandt andet er ansat pædagoger og sygeplejersker med tæt kontakt til børneafdelingen på Skejby Sygehus.

Fenrishus drives af Region Midtjylland.

Gruset knaser under fodsålerne, mens vi bevæger os hen ad den smalle sti. Den milde sommervind får træernes blade til at rasle, og duften af græs, blomster og krydderurter blander sig mellem hinanden. Vi er taget på besøg i sansehaven på Fenrishus i den vestlige del af Århus. Til dagligt huser institutionen plejkrævende børn med svære handicap. De sidder alle i kørestol og har ikke noget talesprog. Deres eneste kontakt til omverdenen går gennem sanseoplevelser.

Sansehaven er ikke meget større end en stor parcellushave. Alligevel byder den på et væld af indtryk, der på hver deres måde udfordrer sanserne. Samtidig giver sansehaven børnene tryghed i forhold til kendte lyde, dufte eller synsindtryk.

– Vi gør meget i at sansestimulere, fordi børnene er så dårlige som de er, fortæller pædagog Mette Madsen, der har arbejdet på Fenrishus siden 2002.

– Børnene her kan ikke bare gå en tur ud i haven eller ud i skoven, sådan som vi andre kan. Vi er derfor nødt til at hjælpe dem med at få de oplevelser, forklarer hun.

Blomsterbede er hævet

En humlebi summer nysgerrigt i et af de høje blomsterbede. Alle bede i sansehaven er hævet op i cirka en halv meters højde, så børnene kan nå dem fra en kørestol. På samme måde springer vandet ud af nogle store sten ved det lille lavvandede havebassin i den bageste del af haven. Her kan børnene fra deres kørestole række en arm ud

og måske mærke vandet risle hen over hånden.

– Vi havde en dreng som stort set kun kunne bevæge armen. For ham var det alle tiders at sidde her og mærke vandet, fortæller Mette Madsen.

– Andre synes, det er hyggeligt bare at høre vandet plaske, fortæller hun.

Sansehaven har også en pavillon af tætte slyngende lianer og duftroser. Den har form som en lille hule, hvor fornemmelsen af lyd og rum er anderledes end uden for pavillonen. Her er plads nok til en kørestol, men der er også opstillet en bæk, hvor personale eller forældre kan sidde sammen med barnet. Mange af børnene nyder dog også bare at sidde her alene og nyde roen.

►► **Belægning giver vibrationer**

Grusbelagte stier bugter sig rundt i hele haven. Stierne har lige præcis bredde til, at en elektrisk kørestol kan bevæge sig ubesværet rundt i sansehaven. Gruset har en lyd, når kørestolen kører henover. Samtidig kan barnet mærke vibrationerne i kørestolen. Flere steder brydes grusbelægningen af brosten, fliser eller træplanker. Os til fods lægger næppe mærke til det, men for en kørestolsbruger giver det nogle andre vibrationer, når kørestolens hjul triller henover.

Stien fører over en lille bro og ind i en tæt bevoksning af mands-høje bambus. Her kan børnene mærke de ru blade smyge sig om

kroppen, men de tætte bambus kan også bruges som ét af mange gemmesteder.

– På et tidspunkt havde vi en pige som lige havde lært at bruge el-kørestol. Hun nød sådan at køre rundt på stierne og gemme sig, så vi skulle gå at lede lidt efter hende, fortæller Mette Madsen.

Et hit hos forældre og søskende

Sansehaven er ikke kun et gode for de handicappede børn og personalet. Også forældre og søskende på besøg har stor fornøjelse af de grønne faciliteter.

– Forældrene synes, det er pragtfuldt, at de kan gå herud. Nogle nyder at gå tur med deres barn, mens andre kan lide at

sidde i pergolaen og nyde roen. For børnenes søskende er haven alle tiders, fordi den har så mange gemmesteder og andre legemuligheder, siger hun.

Til hverdag bruges sansehaven efter behov. I nogle tilfælde handler det om bare at komme ud at få trukket lidt frisk luft, men sansehaven har ofte også en beroligende virkning på børnene.

– I grunden handler det om at give børnene livskvalitet. Alt her i huset handler om at stimulere børnene. Sansehaven er en af måderne at gøre det på, fastslår Mette Madsen. ■

Studerende tegnede sansehaven

De oprindelige streger til sansehaven på Fenrishus blev slået af to studerende fra Beder Gartnerskole, der havde valgt projektet som eksamensopgave.

I begyndelsen af 1990'erne fik Fenrishus en henvendelse fra to elever på Beder Gartnerskole. De stod foran at skulle lave afgangsprøve og havde fået den idé at tegne en sansehavn til institutionen. På det tidspunkt var sansehaver et ukendt begreb på institutioner i Danmark. Ideen til projektet faldt dog i god jord hos institutionens ledelse og forældrekredsen, der gik aktivt ind i projektet. Siden har flere andre specialinstitutioner taget ideen op.

Forslaget fra de to gartnerstuderende blev senere revideret af landskabsarkitekt Helle Nebelung, mens anlægsgartner Peder Fuglsbjerg stod for det praktiske arbejde. Sansehaven alene er på cirka 1000 kvadratmeter. Oprindeligt var der på stedet blot et vildnis af træer og buske. Omkring 800 træer og buske udgør et tæt læhegn omkring haven, mens adskillige andre planter fordeler sig rundt i de mange højbede. Dertil kommer stier, gangbro, bambusskov, pergola, løvhytte og havedam med springvand.

Have under konstant udvikling

Pengene til at realisere projektet for blev samlet ind med hjælp fra støtteforeningen Fenrishus Venner.

Sansehaven på Fenrishus blev oprindeligt opført i tre etaper fra 1994-98. Siden er sansehaven blevet udvidet med en handicapvenlig legeplads og en bålplads, hvor der kan bages snobrød om sommeren.

– Jeg tror aldrig, vi bliver helt færdige med at udvikle sansehaven, siger Mette Madsen der er pædagog på Fenrishus.

– En gang i mellem får vi nogle gode ideer til nye tiltag. Alle ændringer sker med respekt for det

oprindelige oplæg og grundtanken om, at det skal være en have for sanserne, siger hun.

Pedellen har netop klargjort et stykke jord foran den ene afdeling. Her skal der plantes blomster, som personalet kan plukke om sommeren og tage med indenfor, så børnene også kan dufte blomsterne inde på deres værelser eller i de fælles opholdsrum. ■

Byggekonsulent
Charlotte Degn
og direktør
Børge Nielsen
glæder sig til, at
parkeringshuset
skyder op af jorden
i marts 2011.

Tekst: Alice Krøger
Foto: Michael Harder

Det kæmpestore hul bag Århus Universitetshospital, Århus Sygehus i Nørrebrogade, ligner ethvert andet krater. Gravkøerne æder sig vej gennem gråt ler og brunt sand, en lille robot stamper hen over jorden, og sikkerhedshjelmene lyser hvidt i solskinnet.

Hullet er imidlertid alt andet end en almindelig byggeplads. Når krateret om få måneder er fyldt med et parkeringshus, der kan rumme 365 biler, vil byggeprojektet være et af de første offentlige-private partnerskaber, et såkaldt OPP-projekt, hvor en privat bygherre opfører og driver et byggeri for en offentlig virksomhed.

– Og det vil være en succes på trods af en del praktiske udfordringer, fastslår byggekonsulent på Århus Universitetshospital, Århus Sygehus, Charlotte Degn.

Ved indvielsen af parkeringshuset vil hun være en af dem, der har det største smil på læben.

– Jeg har i mange år drømt om, at offentlige og private skulle ar-

bejde tættere sammen. OPP sikrer bedre kvalitet i byggeriet, fordi man tænker anlægs- og driftsudgifter sammen, siger byggekonsulenten.

Offentligt-privat partnerskab er dog ikke slået an i Danmark, selv om mange så det som et mirakelmiddel i byggesektoren at lade private overtage risikoen ved offentlige byggerier og stå for drift og vedligeholdelse i 25-30 år.

Gjorde sig lækker for bygherren

For Århus Sygehus kom tilbuddet fra Hermod Ejendomme, nu Parkering Århus, om at være bygherre i et OPP-projekt som sendt fra himlen.

I årevis har patienter, pårørende og medarbejdere kæmpet om p-pladserne. Også Århus Kommune har presset på for at få sygehuset til at bygge et parkeringshus, men sygehusledelsen har prioriteret at bruge penge på behandling af patienter frem for at bruge dem på parkeringspladser.

– Vi havde slet ikke haft råd til at bygge et p-hus selv. Nu står Parkering Århus som bygherre, og vi får et superflot p-hus, siger Charlotte Degn.

Samarbejdet med Parkering Århus er gået smertefrit, men der var ikke kø ved postkassen, da tidsfristen for at give tilbud på parkeringshuset løb ud. Blandt de fem prækvalificerede var det kun Parkering Århus, der havde budt på opgaven.

– Det har været en stor udfordring at gøre opgaven så interessant, at der var nogle, der ville byde på den. Prisen for os har været, at Parkering Århus overtager driften af samtlige parkeringspladser i forbindelse med Århus Sygehus, siger Charlotte Degn.

Modstand hos medarbejdere

Hospitalsledelsen tilbød medarbejderne en bruttolønsordning, så de kunne købe parkeringskort til under markedsprisen, men det vakte modstand hos flere medarbejdergrupper, der ikke ville være

Parkeringshus med flere forældre

Sygehusene mangler både penge og parkeringspladser. Derfor må man indgå partnerskab med private bygherrer.

med til at betale for at parkere ved deres arbejdsplads.

I dag fortryder Charlotte Degn, at sygehusets HR-afdeling ikke blev inddraget fra starten af projektet.

– Medarbejdernes reaktion kom bag på os, siger Charlotte Degn

En anden overraskelse fik byggekonsulenten, da det viste sig, at det tog halvandet år fra beslutningen om parkeringshuset blev taget, til spaden kunne sættes i jorden.

– Selv om vi har haft eksternt bygherrerådgiver på i form af Kuben Management og derudover også har fået rådgivning fra advokat og revisor, så har vi ikke bare kunnet »bestille« et p-hus. Internt har vi ud over mig haft en styregruppe og en projektgruppe. Det var et kæmpeprojekt, allerede inden skovlen blev sat i jorden, siger Charlotte Degn.

Flere projekter på vej

For direktør Børge Nielsen fra Sinding & Compagni, der er bygherrerådgiver for Parkering Århus,

har OPP-projektet været en spændende opgave.

– Alle aktører har udvist vilje til at gennemføre projektet på regionens præmisser. Det har betydet meget for forløbet, og jeg har kun hørt positive kommentarer, siger Børge Nielsen.

Selv om direktøren også har lært en del om offentligt-privat partnerskab gennem arbejdet med p-huset, kan man ikke umiddelbart overføre erfaringerne.

– Nu ved vi noget om OPP på sygehusområdet, men ethvert OPP-projekt er unikt, siger Børge Nielsen.

Også på Det nye Universitetshospital (DNU) i Skejby skeler man til Århus Sygehus hvad angår p-pladser.

– Vi bliver nødt til at tænke i samme baner, både hvad angår p-hus og andre parkeringspladser, fordi DNU er skåret ind til benet, siger byggechef Hans Haaning.

Heller ikke på regionshospitalet i Randers har man råd til at bygge sit eget parkeringshus. Der-

for vil private firmaer få mulighed for at byde på opgaven.

– Det er en måde at skaffe penge på til store byggeprojekter, som vi ikke selv har råd til at finansiere, siger teknisk chef Niels Hosie.

Regionshospitalet i Randers regner med at begynde arbejdet med det nye parkeringshus i slutningen af 2010. ■

FAKTA

OPP (Offentlig-privat partnerskab) betyder, at det offentlige udbyder opførelsen af et anlæg eller byggeri og kobler finansiering, etablering samt drift og vedligehold sammen i ét udbud.

Den væsentligste investering foretages af den private part, og den offentlige part betaler løbende for opgaven i form af en fast husleje i typisk 20 eller 30 år.

På Århus Sygehus får den private part Parkering Århus indtægter fra samtlige parkeringspladser døgnet rundt på sygehusets adresser.

I Danmark er blandt andet Tinglysningsretten i Hobro, Ny Vildbjerg Skole ved Herning og den kommende Kliplev-Sønderborg motorvej indgået som OPP-projekter.

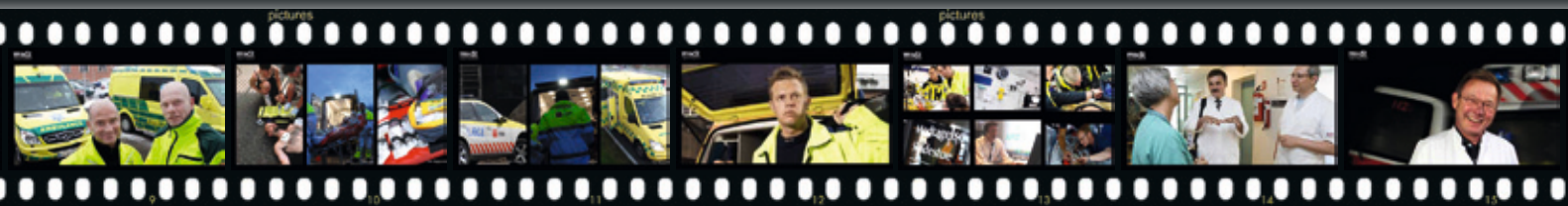

Region Midtjylland går til
filmen

*Fem film skal forklare, hvordan Region Midtjyllands
præhospital og akutberedskab fungerer.*

De fem film om det præhospitale beredskab har hver deres tema, nemlig:

■ **Fra skadested til akutmodtagelse**

Filmen beskriver, hvad der sker, fra en anmelder ringer 1-1-2, til patienten er i behandling i akutmodtagelsen.

■ **Akutmodtagelsen**

Region Midtjylland får fremover færre hospitaler med akutmodtagelser. Til gengæld bliver akutmodtagelserne udstyret med moderne teknologi, ligesom alle medicinske specialer vil være repræsenteret for at sikre patienten optimal behandling.

■ **Akutbil**

Hvordan er en akutbil indrettet, hvem bemander den, og hvilken forskel kan udstyr og bemanning gøre i forbindelse med en ulykke eller kritisk sygdom?

■ **Akutlægebil**

Hvordan er en akutlægebil indrettet, hvem bemander den, og hvilken forskel kan udstyr og bemanning gøre i forbindelse med en ulykke eller kritisk sygdom?

■ **Ambulancer**

Hvordan er en ambulance indrettet, hvem bemander den, og hvilken forskel kan udstyr og bemanning gøre i forbindelse med en ulykke eller kritisk sygdom?

Hvad sker der, fra man ringer 1-1-2, til man er fremme på hospitalet, og hvordan er en ambulance indrettet?

Det, og meget mere, kan man få svar på i fem korte film, som får »premiere« i løbet af efteråret.

De fem film skal på en letforståelig måde forklare hjørnestenene i det præhospitale beredskab og i Akutplanen for Region Midtjylland, som blev vedtaget af regionsrådet i efteråret 2009.

– Vi har en udfordring med at få borgerne til at forstå, hvorfor vi laver om på sundhedsvæsenet. Generelt er mennesker konservativt sindede, så når ting bliver lavet om, er der mange, der er skeptiske. Akutplanen og det præhospitale beredskab er kompliceret stof – lidt for feinschmeckere, siger Carl Johan Rasmussen (S), som er

formand for det rådgivende udvalg vedrørende hospitaler.

Derfor er han selv godt inde i sagerne, når det drejer sig om præhospital og akutplan.

– Men jeg deltog selv i en række borgermøder i Nordvestjylland, hvor vi præsenterede det præhospitale beredskab og akutplanen. Her kunne man se, at borgerne var forvirrede og usikre. Vi har derfor en forklaringsopgave, som indtil videre ikke er løst. Det håber jeg, at filmene kan hjælpe med til, siger Carl Johan Rasmussen.

Stærkt medie

Region Midtjylland producerer filmene i samarbejde med reklamebureauet PAR No 1, København.

Film er et relativt nyt medie i Region Midtjyllands oplysningsindsats, men der kan være god

grund til at benytte sig af film frem for pjecer eller andet oplysningsmateriale, mener kommunikationsrådgiver Faizan Akbar fra PAR No 1.

– Film egner sig godt til at formidle kompliceret stof. Film spiller på flere sanser med lyd og billeder. Man siger, at et billede fortæller mere end 1000 ord. Her er der tale om levende billeder – og masser af dem. Film er lettere at konsumere – det er simpelthen nemmere at se en film, frem for at man skal sætte sig ned og læse en pjece, forklarer Faizan Akbar.

Filmene bliver lagt på Region Midtjyllands hjemmeside www.rm.dk, når de er færdige. ■

Tekst: Anne Domino

Illustration:

PAR No 1, København

Tusindvis af postkort med

Gode idéer

Det Nye Hospital i Vest skal være patienternes hospital, så derfor har projektorganisationen for DNV spurgt patienter og pårørende til råds om byggeriet via tusindvis af postkort.

Tekst: Brian Borg
Andersen
Illustration:
Vibeke Pedersen

De virksomheder, som skal byde på byggeriet af det nye supersygehus i Gødstrup i Vestjylland, kan slet ikke undgå at blive inspireret af de fremtidige brugere af hospitalet. Når virksomhederne får udbudsmaterialet i hånden er det fyldt med forslag fra dem, hospitalet kommer til at betyde allermost for – nemlig kommende brugere og pårørende,

I uge 33 og 34 blev der i hele Hospitalsenheden Vest samlet in-

put fra borgere og brugere, og alle de gode idéer samles nu i udbudsmaterialet til byggeriet af DNV.

– Det er meget vigtigt, at vi får samlet ønsker og forslag fra borgere og brugere til det udbudsmateriale, vi skal til at sende ud, siger projektleder Michael Hyllegaard fra projektorganisationen for DNV-Vog uddyber:

– Arkitekterne, som skal arbejde ud fra materialet, skal have udsagn fra de fremtidige brugere

at forholde sig til, så det ikke kun bliver patientens hospital af navn, men også af gavn.

På alle hospitalsafdelinger i Vest stod der i kampagneugerne postkort, som patienter og pårørende kunne udfylde med ideer til fremtidens hospital. Postkortene blev også distribueret til borger-service på tværs af kommunerne i Hospitalsenheden Vests optageområde.

Borgere og brugere kunne aflevere kortene til hospitalspersonalet, og hvis de ønskede at blive kontaktet med et tilbud om at deltage yderligere i planlægning og byggeri af DNV, så kunne de skrive deres kontaktoplysninger på postkortet.

Den 8. september blev det første borger/brugertopmøde holdt med deltagelse af nogle af de mange, som har valgt at aflevere

et af de flere tusinde postkort, som er i omløb.

På topmødet diskuterede deltagerne og arbejdede sig dybere ned i formuleringen af deres forslag til, hvordan fremtidens hospital skal se ud for at være til størst mulig gavn for dem.

Du kan læse mere om, hvordan topmødet forløb på www.vest.rm.dk/DNV-Gødstrup. ■

Skadestuen i Silkeborg bliver til akutklinik

Er din fod brækket eller forstuvet? Er det et kompliceret brud eller ej? Og skal du på skadestue eller akutklinik?

Fra 1. september bliver skadestuen på Regionshospitalet Silkeborg erstattet af en døgnåben akutklinik.

Akutklinikken skal primært behandle mindre skader som sår og ukomplicerede brud og forstuvninger.

Patienter fra Silkeborg Kommune, som har større skader, der ikke kan behandles på akutklinikken i Silkeborg, behandles på skadestuen i Viborg.

Patienter fra Skanderborg Kommune behandles på skadestuen i Horsens, uanset om der er tale om større eller mindre skader.

Patienter med skader fra Favrskov Kommune behandles på skadestuen i Randers, uanset om der er tale om større eller mindre skader.

Også fremover skal alle patienter have en henvisning, inden de møder op på en skadestue eller akutklinik.

Ring altid først på tlf. 87 31 50 50, hvis du kommer til skade. Så er du sikker på at blive henvist til behandling det rigtige sted.

Akutklinikens adresse er Regionshospitalet Silkeborg, Falkevej 1-3, 8600 Silkeborg.

Vil du vide mere?

Klik ind på www.regionshospitalet-silkeborg.dk

FAKTA OM SKADESTUE OG AKUTKLINIK I REGION MIDTJYLLAND

Kommer du til skade, kan du blive behandlet på skadestue eller akutklinik.

Men du skal altid ringe først:

Den østlige del af Region Midtjylland

Bor du i den østlige del af regionen, skal du ringe på **8731 5050**.

Kommunerne i den østlige del: Århus, Randers, Norddjurs, Syddjurs, Favrskov, Silkeborg, Skanderborg, Odder, Horsens, Hedensted og Samsø.

Den vestlige del af Region Midtjylland

Bor du i den vestlige del af Region Midtjylland, skal du ringe til egen læge.

Har lægen lukket skal du ringe til lægevagten på **7011 3131**.

Kommunerne i den vestlige del: Skive, Struer, Lemvig, Holstebro, Ringkjøbing/Skjern, Herning, Ikast-Brande og Viborg.

Skru ned for forbruget

– og op for nye vaner

I Region Midtjylland arbejder både medarbejdere og politikere på at begrænse hospitalernes, institutionernes og regionshusenes energiforbrug.

Regionen støtter også udviklingen af nye, CO₂-neutrale energikilder.

Læs temaet om, hvordan vi sammen skruer ned for energiforbruget.

Region Midtjylland bygger grønt

Energirigtige løsninger bliver vægtet højt, når Region Midtjylland bygger om eller bygger nyt.

Regionsrådet i Region Midtjylland ønsker, at hver en sten skal vendes i forsøget på at gøre ombygninger, tilbygninger og nybygninger så energivenlige som muligt. Naturligvis under hensyntagen til de givne økonomiske rammer.

Politikerne har med Agenda 21 Handlingsplan 2009-2010 bestemt, at nybyggerier og ombygninger som minimum skal leve op til Bygningsreglementets energiklasse 2.

Men hvis det kan betale sig – og hvis der er penge til det – så skal nybyggerier leve op til Bygningsreglementets energiklasse 1.

(Du kan læse mere om energiklasse 1 og 2 her på siden red.)

Solceller i Silkeborg

Psykiatriens Hus ved Regionshospitalet Silkeborg er et eksempel på et nybyggeri, hvor det har vist

sig muligt at bygge i lavenergi-klasse 1.

I praksis betyder det en reduktion i energiforbruget i bygningen på omkring 50 procent i forhold til de krav, der ellers er gældende for den slags byggerier.

Blandt andet sker det ved, at der etableres et solcelleanlæg, som skal levere energi til Psykiatriens Hus.

– Da byggeriet havde været i udbud, viste det sig, at der var penge til overs i forhold til det budgetterede beløb på 72,7 millioner kroner. Penge, som kan bruges til energibesparende tiltag, så byggeriet kommer ned i lavenergi-klasse 1. Blandt andet at der bliver brugt solceller som en af energikilderne til huset, fortæller Arno Wounlund Andersen, som er bygningskonstruktør i bygningskontoret i Region Midtjylland.

Solceller gør det ikke alene, så nybyggeriet bliver forsynet med det nyeste inden for energivenlig belysning, vandbesparende toiletter, lavenergivinduer og velisolerede mure og lofter. Murene i psykiatriens hus bliver eksempelvis omtrent en halv meter tykke, fortæller Arno Wounlund Andersen.

Investeringen tjener sig hjem

Det er dyrere at bygge energivenligt, men investeringen betaler sig på sigt.

– Bygningen skal ikke bruge så meget energi i det daglige, og det betyder besparelser på den daglige drift, når byggeriet bliver taget i brug, forklarer Arno Wounlund Andersen.

Det solcelleanlæg, som skal levere en stor del af energien til Psykiatriens Hus, sparer i øvrigt miljøet for 16 tons CO₂ om året.

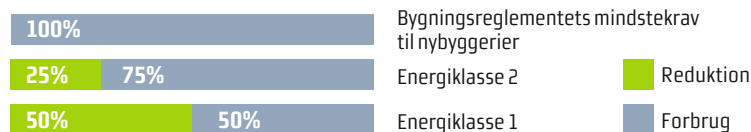
Psykiatriens Hus Silkeborg kommer til at bestå af 3.570 bruttoetagemeter og cirka 2.150 m² parkeringskælder.

Spaden hugges i jorden til det store nybyggeri den 28. september, og Psykiatriens Hus forventes at stå klart til indvielse i begyndelsen af 2012. ■

Tekst: Anne Domino
Foto: Arkitec

ENERGIKLASSER

PSYKIATRIENS HUS

Psykiatriens Hus Silkeborg er blevet til i samarbejde mellem Region Midtjylland og Silkeborg Kommune.

Da psykiatriens sengeafsnit på Silkeborg Sygehus blev flyttet til Århus, blev det besluttet at bygge et helt nyt hus i tilknytning til Regionshospitalet Silkeborg til ambulante behov.

Huset skal give sindslidende mulighed for et par dages pusterum i trygge rammer i deres nærmiljø.

Formålet er at forebygge og reducere længerevarende indlæggelser.

Byggeriet af Psykiatriens Hus er budgetteret til 72,7 millioner kroner, hvoraf Region Midtjylland betaler 50,8 millioner kroner, mens Silkeborg Kommune betaler 21,9 millioner kroner.

EKSEMPLER PÅ ENERGIVENLIGE BYGGERIER

Otte nye boliger i tilknytning til Gården, Randers opføres i energiklasse 1.

Ny socialpsykiatrisk døgninstitution på Møgelkærvej i Viborg. (Til erstatning for Gårdhaven på Stokrosevej). Opføres i energiklasse 1.

Ny patologisk afdeling ved Regionshospitalet Viborg. Opføres i energiklasse 1.

Solstrålerne

kan gemmes og udnyttes året rundt

Tekst: Lone Mørup
Foto: Solar Venti

Gennem ENERGITEKmidt har solvarmevirksomheden SolarVenti i Thorsø fået mulighed for at udvikle produkter, der kan åbne et helt nyt marked.

Solar Venti i Thorsø sidder med et patent, der er så godt som verdensomspændende. Virksomheden eksporterer luftsolfangere til både Asien, Europa og er på vej ind på både det amerikanske og canadiske marked.

Virksomheden i Thorsø har gennem årene leveret solfangere til en lang række fritidsboliger, men har også kontakt til vindmølleindustrien

Men selv med sorte tal på bundlinjen og en fast plads på markedet, har SolarVenti først fået sat ekstra skub i produktudviklingen, da samarbejdet med Væksthus Midtjylland og ENERGITEKmidt programmet kom på plads.

Ideer i skuffen

– Vi har gennem længere tid haft en række ideer i skuffen. Men trods en udmærket økonomi har

vi ikke haft overskud til at sætte produktudvikling i gang. Det er højteknologi, når vi skal produktudvikle, og det koster uden videre mindst en halv million kroner, forklarer Hans Jørgen Christensen, direktør i SolarVenti.

»Det handler ikke om at lave vores luftsolfanger om - men omkring styregrejet som er højteknologisk, og som blandt meget andet kan gå ind og kontrollere fugtindhold,« fortæller Hans Jørgen Christensen, og forklarer begejstret videre om målinger af hvor mange gram vand, der er i luften pr kubikmeter, og om udfordringerne, når kolde bygninger med tykke, tunge vægge skal affugtes.

Det blev et møde med en medarbejder fra Fauruskov Erhvervsråd, der støbte de første kugler til et samarbejde mellem SolarVenti og det ingeniørfirma, der netop nu er i gang med den vigtige produktudvikling.

– Gennem Erhvervsrådet fik vi kontakt til Væksthus Midtjylland og ENERGITEKmidt projektet. Vi

har fået det maksimale støttebeløb på 250.000 kroner, og samlet set kommer projektet nok til at koste os omkring 600.000 kroner, fortæller Hans Jørgen Christensen.

Et skulderklap

For SolarVenti betyder støtten fra ENERGITEKmidt, at en vigtig proces sættes i gang.

En proces og en produktudvikling, der uden støttekronerne, måske havde ladet vente på sig.

– Jeg havde ikke hørt særligt meget om Væksthus Midtjylland, og havde ikke forventet, at der var støtte at hente. Men jeg synes det er et skulderklap og samtidig en konkret støtte, der kan gå ind og flytte noget for os, forsikrer direktøren.

– Der vil åbne sig et stort nyt ekstramarked, og jeg gætter på, det kan komme til at fylde en stor del af vores fremtidige omsætning, erklærer Hans Jørgen Christensen. ■

Energien skvulper

Holstebrovirksomheden Dexa Wave Energy tror på bølgeenergi. Virksomheden tester lige nu anlæg i Limfjorden, der kan sikre miljøvenlig og bølgeskvulpende energi.

En sejltur ud for Venø i Limfjorden byder på udsigt til andet end hav og kyst. Et sted i farvandet kan man støde på noget, der mest af alt ligner orange-gule high-tech tømmerflåder. Men de flydende pontoner er alt andet end en spejderudfordring af den svære slags.

De kan være et af svarene på, hvordan vi bedst muligt udnytter naturens ressourcer til energi. Lars Elbæk er direktør i Dexa Wave Energy, der ved hjælp af en sindrigt udviklet teknik udvinder energi fra bølgerne i Limfjorden.

Hjælp til undersøgelser

Inden testanlægget blev sat ud at svømme i Limfjorden, var en mini-udgave af bølgeenergianlægget igennem skrappe tests hos Aalborg Universitet.

Netop her har man specialviden indenfor bølgeenergi og kan for eksempel måle og teste produktionen af bølgeenergi fra den nye teknologi.

Men det er en bekostelig affære at få universitetets specialister til at gennemføre de mange tests, og

derfor har Dexa Wave søgt og fået hjælp fra ENERGITEKmidts programmet.

– Muligheden for at købe os til specialviden har optimeret processen for os, siger direktør for Dexa Wave, Lars Elbæk.

– Testen med en lille model i et lukket anlæg på Aalborg Universitet er jo alt andet lige lettere og billigere, end hvis vi skulle have samlet de samme erfaringer med de store anlæg på åbent vand.

Fart på udviklingen

Tilskuddet fra ENERGITEKmidts programmet har sat så meget tempo på udviklingen af den endelige version af bølgeenergimaskinen, at forsøget i Limfjorden i løbet af kort tid erstattes af en dobbelt så stor model, der skal testes i Vesterhavet ud for Hanstholm.

Vesterhavstesten er sidste skridt mod den endelige model, der efter planen skal testes i et farvand hvor bølgeforholdene er optimale, eksempelvis ud for Portugals kyst.

Lars Elbæk er ikke i tvivl om, at udviklingen af DEXA Waves anlæg

har fået en god bølge at ride på med tilskuddet fra ENERGITEKmidt.

– Hele vores udvikling af maskinen ville være have taget meget længere tid, hvis vi skulle bruge ressourcer på at finde en privat investor eller andre måder at skaffe den nødvendige kapital, siger Lars Elbæk. ■

Tekst: Lone Mørup
Foto: Vagn Knudsen

ENERGITEK MIDT

EnergiTEKmidt giver støtte til konsulentbistand til udvikling og kommercialisering af energi- og miljøteknologiske produkter.

EnergiTEKmidt er en del af Væksthus Midtjyllands tilbud til små og mellemstore virksomheder i Region Midtjylland.

Væksthus Midtjylland, der er et samarbejde mellem regionen og dens 19 kommuner, finansieres af Region Midtjylland og Den Europæiske Fond for Regionaludvikling.

Læs mere om mulighederne på www.EnergiTEKmidt.dk

Regionen som en provinsby

Et skøn over den årlige CO₂-udledning fra Region Midtjyllands energi- og transportforbrug fra 2006/2007 viser, at CO₂-udledningen fra elforbruget er ca. 40.000 tons. CO₂-udledningen fra varmemeforbruget er ca. 20.000 tons. CO₂-udledningen fra transportforbruget er ca. 30.000 tons. Til sammenligning udgør den samlede CO₂-udledning i Danmark godt 100.000.000 tons, hvoraf halvdelen kommer fra husholdninger og erhverv, mens transportsektoren inklusive skibsfart står for den anden halvdel. Den samlede CO₂-udledning fra Region Midtjylland skønnes på den baggrund at udgøre omkring 0,1 % af den samlede danske udledning. Det svarer cirka til udledningen fra en middelstor dansk provinsby. ■

Region Midtjylland

Vidste du, at da det socialpsykiatriske center Sønderparken i Hornsyld flyttede fra en ældre hospitalsbygning til et nyere byggeri, faldt det samlede varmemeforbrug med knap 75 procent per kvadratmeter?

Frisk luft koster knaster

Århus Universitetshospital, Skejby, hører til blandt de nyeste hospitaler i Region Midtjylland. Alligevel er hospitalets ventilationsanlæg forældet. Udskiftningen af anlægget er dyr, så hospitalet har søgt penge fra den statslige fremrykningspulje, der har givet tilsagn om at betale halvdelen af de 7,5 millioner kroner, et nyt anlæg koster. Resten af pengene skal hospitalet selv betale, men beregninger viser, at et nyt ventilationsanlæg på sigt vil give hospitalet en væsentlig lavere elregning. Hospitalet reducerer samtidig CO₂ udledningen. ■

Hospitaler sluger energi

Det samlede årlige elforbrug i Region Midtjyllands bygninger er opgjort til ca. 90.000 MWh i 2006/2007. Hospitalernes elforbrug udgør omkring 90 procent af det samlede elforbrug, mens elforbruget i institutioner og regionshuse udgør henholdsvis cirka 9 procent og 1 procent. Det store elforbrug på hospitalerne skyldes bl.a. meget strømkrævende apparatur, omfattende køling, vaskeri og storkøkkener. ■

Vidste du, at Region Midtjyllands samlede omkostninger til el, varme og vand i 2007 var på 260 millioner kroner.

Regionshusene knækker kurven

Regionshusene i Region Midtjylland indgik i 2009 en Kurveknækkeraftale med Elsparefonden. Målet med aftalen er at reducere regionshusenes strømforbrug med 4,5 procent frem til 2012. Regionshusenes strømforbrug var i 2009 på 2315 MWh. Med Kurveknækkeraftalen får regionshusene hjælp og tips til, hvor der kan spares på strømmen fra Elsparefonden. ■

Nyt tag på gamle huse

Gamle huse er smukke, men skønhed er ikke nødvendigvis energivenligt. En del af bygningerne på Århus Universitets-hospital Risskov er fredede, men tagene, må man godt skifte ud. Hospitalet har fået tilsagn om, at den statslige fremrykningspulje giver et tilskud på 5 millioner kroner til nye tage på de gamle bygninger. Til gengæld skal hospitalet også selv bruge 5 millioner kroner på opgaven. Isoleringen under de nye tage bliver forbedret, så på sigt vil hospitalet opnå en større energibesparelse. ■

Vidste du, at der ved opførelsen af patienthotellet på Regionshospitalet Silkeborg blev monteret en 280 kvadratmeter solfanger? Anlægget kan i sommerperioden levere energi svarende til hele hospitalets forbrug af varmt vand.

Hva' gør du for at spare på energien?

Tekst og foto: Jørn Gade

Karen Graversen, rengørings-assistent, Regionshospitalet Skive:

– Jeg slukker for alt ikke nødvendigt lys. Her ved lægevagtens kontor er det først i aften, at der kommer nogen, så her er slukket. Hjemme sparer vi nok ikke mere end vi plejer, men vi er heller ikke vant til at lade lyset brænde. De apparater, som ikke bruges, er der slukket for. Dog ikke for fjernsynet. Det står tændt på stand-by hele tiden. ■

Anne Marie Jahnsen, sygeplejerske, Regionshospitalet Grenaa:

– Vi har gjort meget. Jeg tror, der er sparepærer overalt derhjemme. Vi har også opsat spareskinner, så vi ikke bruger strøm til stand-by funktioner. Vi slukker i de rum, hvor der ikke er nogen. Det tænker vi meget over. Det betyder en del, når man har et stort hus. Vi fyrer med træpiller, men overvejer at skifte til jordvarme, når fyret er slidt op. På arbejdet slukker vi for det lys, som ikke er nødvendigt. Vi har en lysdæmper til lyset på gangen, så vi kan skrue ned. På stuerne er det vigtigt at få rullet gardinerne fra og slukke det kunstige lys. Det er også vigtigt for patienterne at opleve dagen. ■

Lone Vinther, sygeplejerske, Regionshospitalet Grenaa:

– Vi slukker for lyset, så det ikke står og brænder. Også for radioen, mens fjernsynet står på stand-by. Computeren slukker vi. Her på afdelingen slukker vi for lyset om morgenen. Vi slukker også for det, som ikke er nødvendigt, men de fleste ting er jo tændt, fordi de skal være klar til brug. Der er også flere ting, der står til opladning. ■

Bjørn Mathiassen, overlæge, Geriatrik Team, Århus Universitetshospital, Århus Sygehus,

– Kan du se glorien trykker? Jeg cykler og tænker globalt. Og så slukker jeg lyset efter mig. På arbejde bruger jeg computeren – og her kan der vist ikke spares meget strøm. Jeg er normalt kun på min afdeling i dagtimerne, så jeg ved ikke hvor meget der gøres for at slukke lyset om aftenen. Det er vist teknisk afdeling, som står for det. Men nu vil jeg hjem og spare på energien – og slå benene op. ■

Hanne Thulesen, sygeplejerske, Kirurgisk Afd. P, Århus Universitetshospital, Århus Sygehus

– Jeg slukker lyset og lærer mine børn at gøre det samme. Hjemme er vi også opmærksomme på de forskellige stand-by funktioner, der står og trækker strøm. Her har vi sat spareskinner op ved alle pc'erne. Jeg cykler til og fra arbejde (Århus-Mårslet, ca. 13,5 km, red.). Det er både godt for miljøet – og for sundheden. På afdelingen er der nok ikke meget, der kan spares. Der skal jo være lys, og en masse strømforbrugende apparater er hele tiden i gang. Men der er sat rumfølere op flere steder, så lyset ikke bare står og brænder. ■

Flemming Dalsgaard, vs'er, Regionshospitalet Skive:

– Vi følger alle gode råd derhjemme. Også med sparepærer. Jeg ved nu ikke, hvor meget vi reelt sparer ved det. Computeren er bærbar, så den står ikke tændt. Alle de andre apparater står nok tændt derhjemme, må jeg indrømme. Vi sparer økonomisk på energien ved at bruge brændeovnen. Men selvom vi forsøger at sikre en god forbrænding, så er jeg ikke sikker på, at der ikke kommer mere sod fra brændeovnen end ved en anden varmekilde. På sygehuset, hvor jeg arbejder, har vi et par sparetoiletter, men det er ikke konsekvent. ■

Hanne Ravn, lægesekretær, Regionshospitalet Skive:

– Vi har elsparepærer i lamperne. Og da vi skiftede pumpe i vores havespringvand tænkte vi meget over få den med det laveste el-forbrug. Vi slukker også computeren. Tv'et står tændt på stand-by. Det skulle vi måske gøre noget ved. Men hvor meget kan man hente der? Vi overvejer at skifte til jordvarme og regner på, hvor meget, det vil koste i strøm. ■

Aage Nielsen, gartner, Regionshospitalet Skive:

– Computeren slukker vi altid, når den ikke bruges. Fjernsynet sørger min kone at slukke for, når det ikke bruges. Det kan være meget godt med sparepærer – dem har vi da - men det har været et problem at få dem i nogle størrelser, hvor de kan passe i bordlamper. De første havde heller ikke noget særligt godt lys. Det er blevet bedre. Vi lukker konsekvent for varmen, når det er nat – og selvfølgelig, når det er sommer. Her på hospitalet er der skiftet til sparepærer og rør, ligesom der slukkes, hvor det ikke er nødvendigt med lys. ■

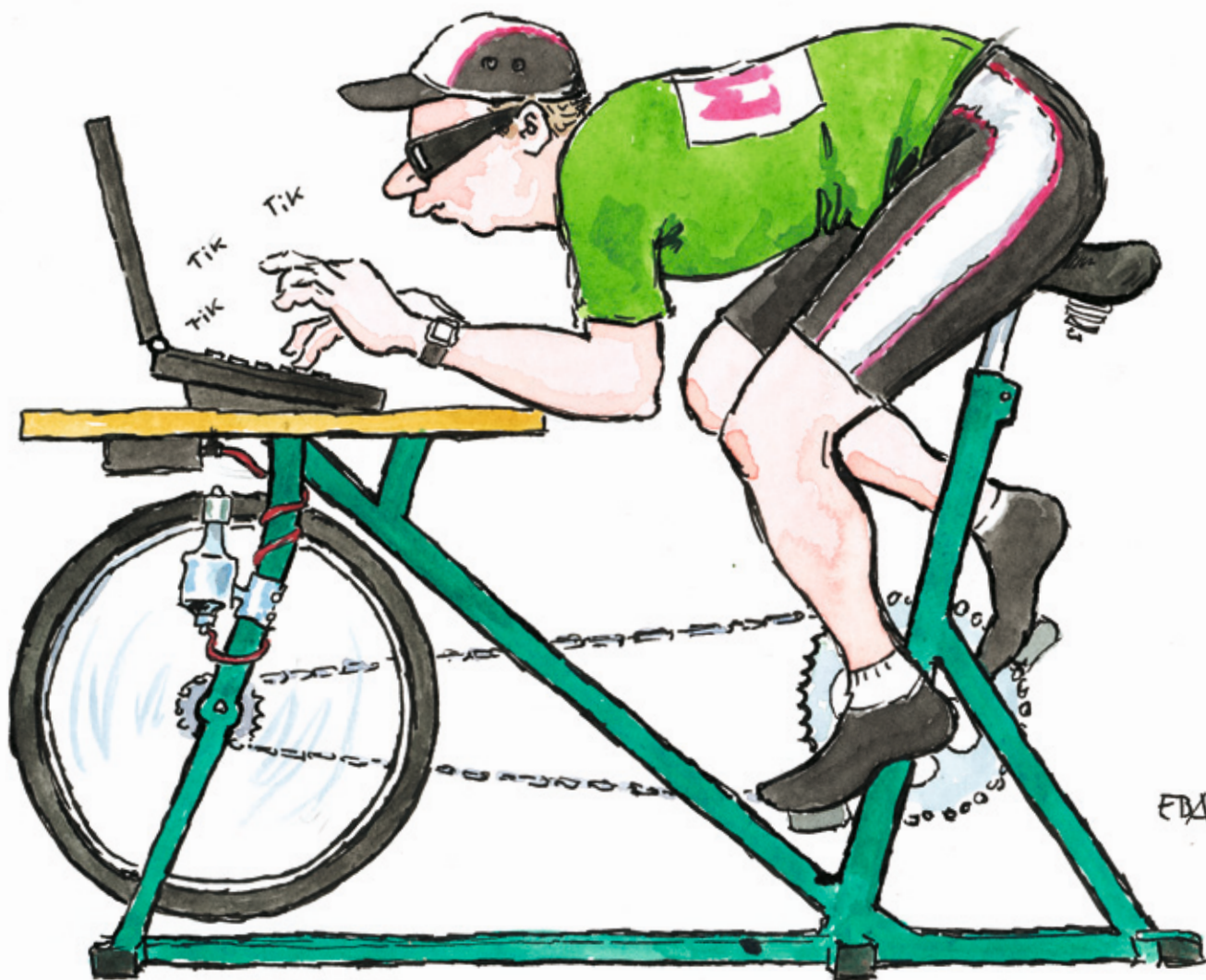

Den varme kartoffel

Region Midtjyllands folkevalgte forholder sig til et aktuelt emne

Både medarbejdere og politikere i Region Midtjylland er opmærksomme på at spare på energien. Vi bygger nyt i energiklasse 1 og giver penge til udvikling af alternative energikilder. Men er det nok? Læs, hvad fire politikere mener.

Tegning: Erik Bach Andersen

Gør vi nok for at spare på energien i Region Midtjylland?

**John Thorsø (K),
Holstebro**

Det er en meget vigtig mærkesag for de konservative, at vi alle bidrager til at spare på energien og finder alternative energiformer. Regionen kan gøre mere i hverdagen på det enkelte sygehus og institutionerne. Der kan for eksempel efterlyses forskellige besparelsesforslag fra medarbejderne og gives belønning til de arbejdspladser, der har opnået den største besparelse i forhold til afdelingens størrelse. Regionen skal også gå forrest på vindenergiområdet, da en række store producenter ligger i området. Et andet eksempel er bioenergiområdet. Man er netop nu i gang med at bygge verdens største anlæg i Holstebro, nemlig Maabjerg Bioenergi. ■

**Erik Vinther (V),
Hornslyd**

Jeg er medlem af Region Midtjyllands Udvalg vedrørende Klimaudfordringer. Udvalget har holdt møde med de mennesker, der er i fuld gang med at planlægge det store sygehusbyggeri, DNU i Skejby. Udvidelsen af Skejby er en stor udfordring økonomisk, men i særdeleshed også planlægningsmæssigt, og det rummer mange elementer, hvor energibesparelser og miljøhensyn bliver tænkt ind. På regionens hospitaler er der allerede stor fokus på energibesparende tiltag. Man regner nøje på investeringernes tilbagebetalingstid. Der, hvor pengene hurtigst bliver tjent hjem, er der mulighed for at sætte investeringer i gang uden en lang beslutningsproces. Det har været en positiv oplevelse som nyvalgt politiker at konstatere, at regionen i den grad har fokus på energibesparelser. ■

**Jacob Isøe Klærke (SF),
Århus**

Vi er i gang, men vi kan og skal hele tiden gøre det bedre. At spare på el, varme og vand er en af de bedste og nemmeste måder at gøre noget godt for klimaet, miljøet og for økonomien. Når vi som samfund de kommende år bruger mange penge på at bygge nye hospitaler er det vigtigt at være fremsynede og investere i grønne og energibesparende løsninger. Det kan nemlig betale sig i det lange løb. Ikke alt behøver dog koste store summer. Kradser økonomien, som den gør lige nu, betyder det blot, at vi må være mere kreative. Kan vi for eksempel spare ved at bruge begge sider af printerpapiret eller skylle med regnvand i toilettet? Grønne tiltag er godt for miljøet, men de hjælper også til at pengene rækker længere. Vi vil dog altid kun være på vej. ■

**Andreas Frost Steenberg
(Rad.), Århus**

Der bliver gjort meget – især når vi bygger nyt. Ved nybyggeri vælger vi altid energiklasse 2 for at sikre miljø og klima. Det skal vi blive ved med. Men vi kan gøre mere. Problemet er, at det koster penge her og nu at indføre klimatiltag. Solpaneler er eksempelvis dyre på kort sigt, men de betaler sig hjem over tid. Vi skal turde investere i langsigtede, energivenlige tiltag, og det er vi ikke gode nok til. I det daglige kan regionens medarbejdere hjælpe ved at spare på vand og strøm. Derfor ønsker Radikale Venstre, at erfaringer fra især Århus Sygehus, hvor der er lavet miljøredegørelser siden 2004, bliver mere udbredt. Men igen; det koster penge på kort sigt. For os er det derfor vigtigt, at alle klimaesparelser kommer tilbage til hospitalet og afdelingen, så der bliver ekstra råderum. ■

Sum sum sum

Foto: Tonny Foghmar
Tekst: Anne Domino

Her er Peter. Peter har cirka 300.000 bier i sin baghave. Sådan cirka, for Peter har ikke talt dem. I sommerhalvåret henter Peters bier nektar i blomsterne, og laver nektaren om til honning. Bierne har travlt, for de skal hente nektar fra op til 20 millioner blomster for at lave et kilo honning. I højsæsonen er en bi slidt op på tre uger.

»Hvis der er bier, må der være honning.«
Peter Plys

Her er biernes dronning. Det er hende den tykke i midten. Om sommeren lægger hun op til 3000 æg om dagen. Det er hårdt arbejde, så de andre bier må hele tiden nusse om hende. Derfor kan man hele tiden se et hof af arbejderbier i kreds om dronningen.

»Man kan aldrig vide, hvad bier tænker.«

Peter Plys

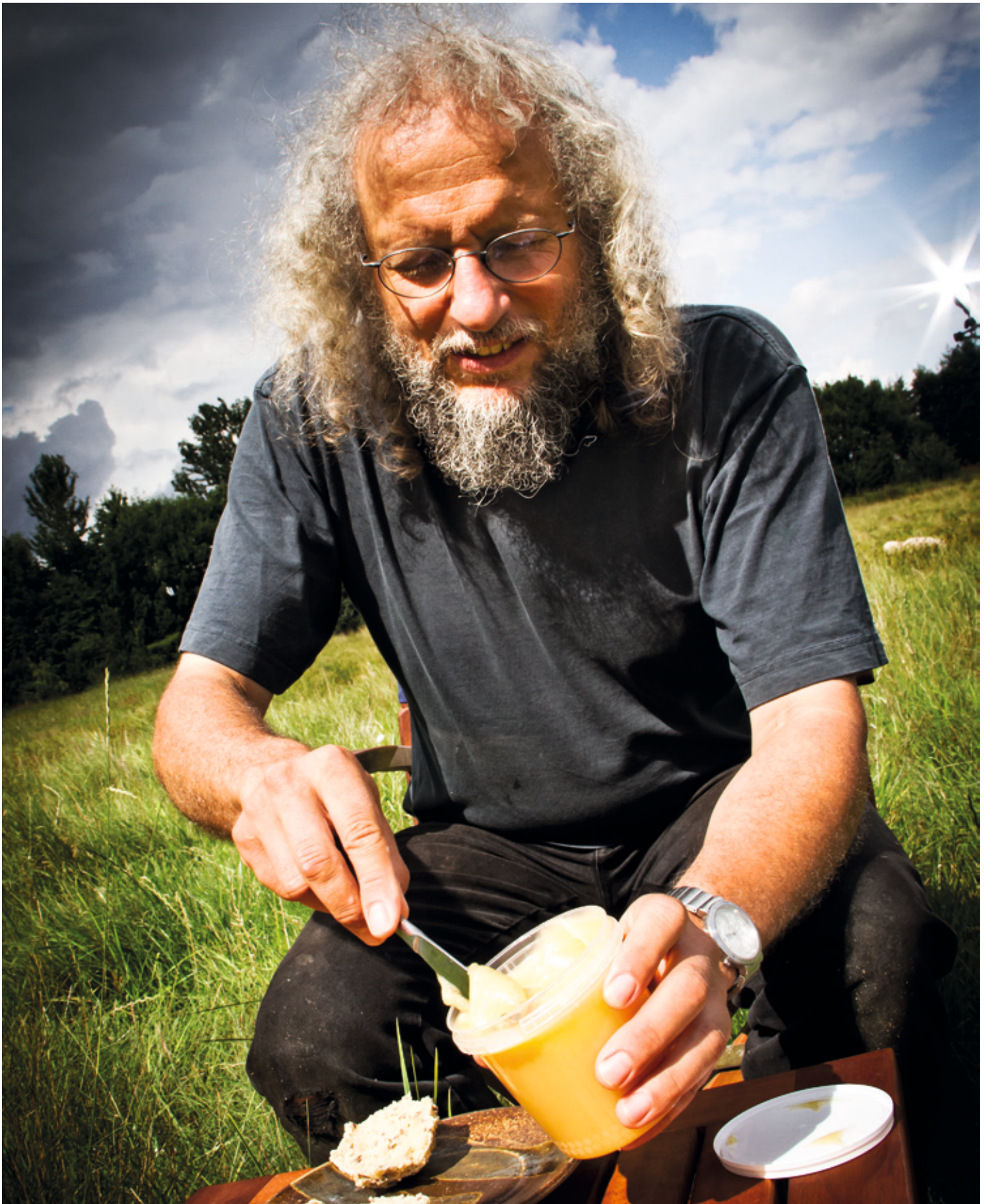
Bierne gemmer deres honning ud i de sekskantede celler i tavlen. Når en celle er fyldt op, forsegler bierne den med voks. Peter må derfor skrælle vokslågene af cellerne, før han slynger honningen ud. Den flydende honning bliver siet, og når den er ved at stivne bliver den hældt på glas. Peter slynger honning flere gang i løbet af sommeren. Fra et enkelt bistade kan han høste omkring 30 kilo honning på en sæson.

»Det var akkurat en af de dage,
der egnede sig til at gøre noget.«

Peter Plys

Peter spiser honning hver dag. Der er altid havregryn ristet i honning på morgenbordet. Men han synes, at honning smager allerbedst på en nybagt bolle.

»Der er tolv honningkrukker i mit skab,
og de har kaldt på mig i de sidste timer.«

Peter Plys

Kvinder kan sagtens flytte på patienter, og mænd kan godt gøre rent. Den opdagelse har mindsket sygefraværet blandt en gruppe serviceassistenter på Århus Universitetshospital, Århus Sygehus.

Mænd gider

Tekst: Maria Wind Retoft
Foto: Michael Harder

Serviceassistenterne på Neurokirurgisk Afdeling NK, Århus Universitetshospital, Århus Sygehus har i 2010 haft et alt for højt sygefravær.

Ud over en del langtidssygemeldinger har afdelingen også kæmpet med kortere fraværsperioder, som har betydet, at kollegerne har måttet løbe endnu stærkere.

– Nu ser det dog ud til at gå den rigtige vej, konstaterer serviceleder og konsulent Jonna Ledet Thomsen.

En del af årsagen til serviceleders optimisme er, at Neurokirurgisk Afdeling NK for et halvt år siden indførte »serviceassistent-konceptet«.

Førhen beskæftigede en del af serviceassistenterne sig med rengøring, nogle med portøropgaver og andre med forskellige serviceopgaver.

– Nu har alle assistenterne alle arbejdsopgaver, og det giver medarbejderne en mere varieret arbejdsdag og mindsker nedslidningen, forklarer Jonna Ledet Thomsen.

Modstand

Det var dog ikke alle, der var lige begejstrede for konceptet:

– Jeg oplevede en stor modstand mod forandringerne i starten. Der var holdninger som »piger kan da ikke lave forflytninger« (flytte på patienter red.), og »mænd gider da ikke gøre rent«, fortæller Jonna Ledet Thomsen.

En af de serviceassistenter, der var skeptisk over for konceptet, er Søren Hammer, der tidligere

udelukkende tog sig af portøropgaverne.

– Personligt synes jeg, at det er rigtig spændende at have med patienterne at gøre. Jeg var ked af, at jeg skulle til at gøre rent, for jeg var bange for at miste kontakten til patienterne, fortæller han.

Men Søren Hammer, der har været ansat på Århus Sygehus siden 2002, kan efter et par måneder se fordele ved det nye koncept.

– Jeg har fået en mere varieret arbejdsdag. Jeg har ikke kun de tunge fysiske opgaver, men veksler mellem flere forskellige slags opgaver, og jeg har stadig patientkontakten.

Respekt

Konceptet har også ført andre gode ting med sig, mener Søren Hammer.

– Vi har fået større respekt for hinandens arbejde. Det havde vi også før, men nu prøver vi det jo på egen krop, forklarer han.

Hans kollega Jason Anthony Clarke, som har været på Århus Sygehus i tre år, tilføjer:

– Nogle mænd synes, at det er et nederlag at stå med en rengøringsvogn, men når man først kommer i gang, så er ting sjældent så slemme, som de først ser ud.

Det er klart, at de nye arbejdsopgaver stiller andre krav til medarbejderne, og at der stadig er gang i en indkøringsperiode, fortæller Søren Hammer.

– Selvfølgelig har den enkelte medarbejder stadig sine spidskompetencer, selv om man nu skal kunne det hele. Nogle har jo også en fysik, der gør det sværere at udføre de tunge opgaver.

Det er Jason Anthony Clarke enig i:

– Men vi er gode til at give en hånd med hos hinanden, hvis der er brug for det. Det er også med til at skabe en god stemning på afdelingen, at vi hjælper hinanden.

Fravær falder

Ifølge Jonna Ledet Thomsen er korttidssygefraværet på afdelingen faldet, men der er stadig et stykke vej, forklarer hun:

– Mit mål er, at folk skal være glade for at komme på arbejde. Før var rengøringsgruppen og forflytningsgruppen meget adskilt. Nu er sammenholdet bedre, og medarbejderne er begyndt at tale om at holde sociale arrangementer sammen. Det er fantastisk!

Jonna Ledet Thomsen blev ansat på Neurokirurgisk Afdeling NK 1. marts 2010 og kom fra en verden uden for sygehusmiljøet.

– Jeg oplevede, at serviceassistenternes arbejde er meget mere spændende og varieret, end jeg havde forestillet mig. Det er enormt meningsfyldt arbejde. Det er vigtigt at tage sig godt af patienterne, og det er vigtigt at gøre rent. Det handler jo om at stoppe smitekilder, siger hun.

godt da ~~ikke~~ gøre rent!

At ens job er meningsfyldt giver også arbejdsglæde, mener service-assistent Søren Hammer:

– Jeg har aldrig følt, at det var mindre værd at gøre rent og flytte patienter, end det var at være kirurg. Alle, der er ansat på et sygehus, har en vigtig funktion. Den ene kan jo ikke klare sig uden den anden. ■

**Søren Hammer (tv.)
og Jason Anthony
(th.) har fået en mere
varieret arbejdsdag.
Og når man først
har vænnet sig
til at stå med en
rengøringsvogn og en
gulvmoppe, så er det
slet ikke så tosset.**

Kunstnere åbner nu selv døren

Region Midtjylland tog initiativ til »Midt i Kunsten« i efteråret 2007 og arrangerede blandt andet åbne værksteder hos de midtjyske kunstnere. Projektet har været med til at skabe netværk mellem kunstnerne, så de nu betragter hinanden som samarbejdspartnere i stedet for konkurrenter. Gennem tre år har 180 professionelle billedkunstnere og kunsthåndværkere åbnet deres værksteder for publikum den første weekend i oktober. Fra i år er det ikke længere Region Midtjylland, der arrangerer begivenheden, men derimod kunstnerne selv. Tidspunktet er fortsat den første weekend i oktober fra kl. 11-17. Djurslandskunstnerne har endnu ikke en hjemmeside, men kan findes på Syddjurs Kommunes hjemmeside og kunstnerne i Århus, Odder og Samsø på www.sporkunst.dk. Den samlede fortegnelse over professionelle kunstnere i Midtjylland findes fortsat på www.midtikunsten.dk ■

**Vidste du, at
der findes 30 motor-
cykler pr. 1000
indbygger i Region
Midtjylland?**

Kilde: Danmarks Statistik.

Bor du i Midtjyllands bedste landsby?

Idom-Råsted i Holstebro Kommune har prøvet det. Det samme har Spjald i Ringkøbing-Skjern Kommune. Nu får en ny landsby eller et landsbysamfund mulighed for at smykke sig med Region Midtjyllands landsbypris. Regionen inviterer nemlig de Lokale Aktions Grupper (LAG-erne) samt de kommuner, der ikke har en LAG, til at foreslå en modtager af Region Midtjyllands landsbypris 2011. Prisen består af æren, et diplom og 150.000 kroner. Fristen for at komme med forslag er mandag, den 1. november 2010. For at komme i betragtning må landsbyen eller gruppen af landsbyer højst have 2.000 indbyggere. Læs mere om landsbyprisen på www.rm.dk. ■

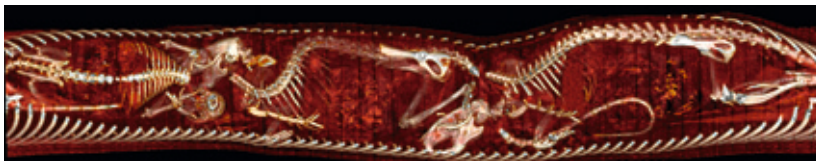

Gave gavner knogleskøre patienter

Århus Universitetshospital, Århus Sygehus, kan fremover give patienter med knogleskørhed bedre behandling. Sygehuset har fået 1,5 millioner kroner fra Karen Lise Jensens Fond til køb af en pQCT-scanner. Scanneren kan måle såvel knoglemængde som knoglestruktur. Tidligere opererede lægerne et stykke af knoglen ud for at se knoglebjælkernes tilstand, der har stor betydning for knoglestyrken. Med pQCT-scanneren kan patienten nøjes med at stikke en arm eller et ben gennem scanneråbningen. Osteoporoseklinikken på Århus Sygehus foretager flere end 7000 knoglescanninger om året. ■

Første billeder fra pythonslangens mavesæk

Ved hjælp af MR- og CT-skanninger har forskerne fra Århus Universitetshospital, Skejby og Aarhus Universitet fulgt en rattes vej igennem en pythonslange fra første mundfuld, til rotten er fuldt fordøjet. Det er første gang, at den komplette fordøjelse bliver visualiseret; noget der har kunnet lade sig gøre ved at bruge de moderne teknikker til at skanne dyrene. Også dyr som alligatorer og skildpadder har været gennem skannerne på MR-Centret på Skejby. ■

Bliv klogere på psykiatri

Psykinfo under Århus Universitetshospital Risskov og Psykiatriskole Vest har igen sat en foredragsrække om psykiske lidelser på programmet hen over efteråret. Foredragene har blandt andet temaer som OCD, depression og borderline,

ligesom der er foredrag og foredragsrækker om at være pårørende til en sindslidende. Der er gratis adgang til mange af foredragene, som du kan læse mere om på www.psykinfo.dk. ■

Vend aldrig ryggen til en drage

Når vinden byder op til dans, står en gruppe entusiastiske mænd fra Randers klar til at sætte kolorit på himlen.

Tekst: Anne Domino
Foto: Tonny Foghmar

Her kommer en historie om en gruppe mænd, der bruger timer på at sy fine applikationer i meget tyndt stof. En gruppe mænd, der går højt op i farver og faconer. En gruppe mænd, der - som de selv udtrykker det - »sætter kunst på himlen«. Kort sagt, en gruppe mænd, der har en svaghed for drager.

Ikke den farlige og ildspyende slags, som vi kender fra eventyrene, men den svævende, farvestrålende og elegante slags, som trives bedst i blæsevejr. Ja, egentlig i al slags vejr, for hvis en drage er bygget rigtigt, så kan den sendes til vejrs af et ganske sagte vindpust.

- Vi har drager, der er så lette, at de kan flyve indendørs, fortæller Jørgen Riis Olesen, der er formand for Randers Drageklub.

- De skal have lidt hjælp, men det handler allermest om, at dragen er bygget rigtigt, siger han og kaster sig ud i en længere forklaring om aerodynamik.

- 80 procent af alle danskere tror, at en god drage er en flad korsdrage bygget af bambuspinde og plastik. Men det er faktisk den drage, der flyver allerringest. Den er jo helt flad, og så kan vinden ikke få fat i den. Der skal være nogle flader på en drage - en form for stævn, som vinden kan få fat i. Derfor flyver korsdragen væsentligt bedre, hvis man bøjer tværpinden i korset en anelse bagover. For eksempel ved, at man spænder en snor i den. Det giver også dragen bedre balance, forklarer Jørgen Riis Olesen.

Byggefasen

I Randers Drageklub er medlemmerne nået et godt stykke videre end stadiet med korsdrager af bambus og plastik.

De bygger drager af spilersejl (en særlig type sejl til sejlbåde i et tyndt materiale red.) i alle regnbuens farver. Dragernes »skeletter« bliver bygget af stænger i kulfiber.

Drageklubben finder opskrifter på drager på internettet eller konstruerer ud fra fri fantasi.

Og design- og byggefasen er klart det sjoveste ved drageflyveri, mener Jørgen Riis Olesen.

- Når først dragen er bygget og sat op på himlen, ja, så har man jo den, nærmest sukker Jørgen Riis Olesen, inden han lyser op i et smil og siger:

- Men så starter næste projekt!

Kunstværker

Alex Sørensen, medlem af Randers Drageklub, har en del »projekter« på bagen. Omkring 50 hjemmebyggede drager er det blevet til gennem årene, og der er flere på vej.

Hans drager er små kunstværker med masser af applikationer. En særlig sy-teknik, hvor man syr lag på lag for dernæst at klippe sig frem til det endelige resultat, så motivet til sidst fremstår som et lag.

– Jeg er uddannet klejnsmed, og der er nok ikke mange klejnsmede, der syr så meget, som jeg gør. Men der går sport i at få symaskinen til at køre pænt, siger Alex Sørensen med et skævt smil.

Alex Sørensens drager er ultralette og stiger til vejrs af sig selv.

– Det er helt misforstået, at man skal spæne rundt med en drage for at få den til at flyve. Hvis den er bygget rigtigt, så skal den kunne lette og blive stående på himlen af sig selv, siger Alex Sørensen og demonstrerer, hvordan hans drager kan tøjres til en pløk i jorden og bliver stående på himlen.

– Så kan man jo sætte sig og drikke en kop kaffe, mens man nyder synet, siger han.

Drilagtige

Og synet af en drage, det skal man netop nyde. Drager i alle regnbuens farver på himlen er skønt at skue, men der er også en anden grund.

– Man må aldrig vende ryggen til en drage, lyder det ildevarslen-
de fra Jørgen Riis Olesen.

– Der findes jo drageædende træer, forklarer han og ruller sigende med øjnene.

Drager er knapt så sjove, når deres liner er filtret ind i et meterhøjt bøgetræ.

Og det sker altså, hvis man ikke er opmærksom. Drager lever deres eget liv, hvilket straks fører samtalen hen på, hvilket køn en drage har.

– Tjahh, de fleste er jo ret kønne, siger Jørgen Riis Olesen.

– Men hvis jeg skal vælge, så vil jeg nok sige, at en drage er en hun. De er i hvert fald lige så drilagtige og ustyrlige som kvinder, gnægger han. ■

Giv et barn livsmod og glæde

Ønskefonden hjælper med at opfylde et stort ønske hos et barn eller en teenager, der er ramt af livstruende sygdom.

Send en ansøgning med barnets ønske via

www.onskefonden.dk

eller ring på telefon

2083 0906

ØNSKEFONDEN
Make-A-Wish®Denmark

Mig og Midtjylland

En kendt midtjyde fortæller om sit forhold til Region Midtjylland

Gitte Hornshøj

Bopæl: Herning

Hvorfor har du slået dig ned der, hvor du bor?

Min far fik jobtilbud af den navnkundige Tage Jensen (tidligere distriktsleder hos Falck red.), og mor og vi tre små piger fulgte med for cirka 50 år siden. Vi tre søskende bor her stadig. Selvom vi alle tre har rejst i hele verden, så fandt vi alle en mand og kærligheden i - og til - Herning.

Hvad kendetegner det sted/den egn, hvor du bor?

Herning er en by med masser af dynamik og troen på, at alt kan lykkes. Vi gør det, og vi tør det i Herning. Jeg elsker at bo i en visionær by, der tror på, at alt er muligt. Det er et særkende ved Herning.

Hvad er din yndlingsplet i Region Midtjylland?

Der er uhyre mange, men bænken på »toppen« ved Fuglsangsø. Vi cykler tit derud med kaffe og kigger på livet, der udfolder sig. Igen et godt initiativ i Herning.

Hvad er dit yndlingsspisested i Region Midtjylland?

Igen er der en perlerække i regionen. Ingen nævnt, ingen glemt! Men at komme hjem til min mands kødgryder efter et foredrag er ikke tosset. Jeg er vild med mad og god vin og ja, det kan ses...

Hvad er dit yndlingsudflugtsmål i Region Midtjylland?

Vi udnytter Herning og omegns kulturtilbud fuldt ud og mere til. »Marie kiks« vil jeg ikke gå glip af, når de laver deres vidunderlige shows med masser af bid og skøn humor. Men jeg holder også meget af at komme til min fødeby Aulum, gå ind i kirken og sidde musestille og tænke.

Hvilken midtjyde - død eller nulevende - kendt eller ukendt - vil du fremhæve og for hvad?

Uh, der er mange, der har gjort stort indtryk på mig. Men en afdød må være N.O. Hansen for hans mod og kant. En nulevende må blive Bodil Johansen, stifter af børneskolen Bifrost, fordi hun havde en vision og turde fuldføre den på trods af modstand. Skolen danner i dag forbillede i flere lande. Det er stort!

Hvis du bare kunne sende regningen videre, hvad ville du så forære Region Midtjylland?

Så ville jeg give optimale vilkår for børn, ældre og bygge alle de sygehuse, de ville have i nordvest. Så kunne vi få ro på og sende alle de fjollede mænd uden format ud af politik igen. Og vupti vupti, et totalt udbygget motorvejsnet, hvis det er tilladt at have flere ønsker.

Hvad kunne efter din mening gøre Region Midtjylland til et bedre sted at bo?

At alle tog ansvar, og at vi opførte os ordentligt over for hinanden, uanset hvor vi måtte komme fra i verden. Og at vi alle passede på vores region, så vi kunne få endnu mere gang i turismen og dermed skabe flere jobs i vores ualmindeligt smukke region. ■

**Gitte Hornshøj,
(f. 1957)**

Kendt som vor tids Emma Gad og har som sådan rejst Danmark tyndt i de seneste 17 år for at sprede det gode budskab om respekt, takt og tone.

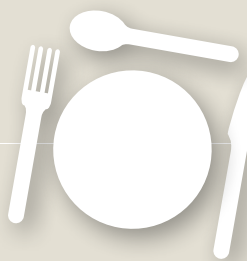
Udgav i 2006 bogen »Respekt! - Takt og tone og kunsten at omgås andre mennesker«. Har senest forfattet en bog om børneopdragelse sammen med tidligere statsministerfrue Anne-Mette Rasmussen og journalisten Synne Garff.

Har gennem flere år skrevet klummer til flere aviser og været debattør på P4 Midt & Vest.

Midt i maden

Magasinet MIDT har sat jagten ind på Region Midtjyllands kulinariske identitet. Har du en opskrift og/eller en historie om en ret eller et fødevarerprodukt fra din egn, så kontakt redaktionen på magasinetmidt@rm.dk eller på telefon 8728 5812.

Rå ost fra Midtjylland

Danmarks eneste råmælksost bliver fremstillet i Midtjylland i Hinge ved Kjellerup. Osteriet Hinge sælger også økologiske mælkeprodukter og smør af egen avl fra gårdbutikken.

Tekst: Marianne Gregersen
Foto: Carsten Ingemann

Ti kalve brøler om kap på det økologiske gårdmejeri i Hinge. De er ikke vant til at være på græs, men er lige kommet ud i »kravlegården«, som er en lille indhegning tæt på stalden.

Her skal de være et par uger, før de lukkes ud på større marker.

De 169 køer på gården, som drives af ægteparret Erene og Evald Vestergaard, lever under åben himmel fra midt i april til hen i oktober. Så går de og gumler græs på de 224 hektar jord.

At køerne går på græs giver en god smag til både ostene og mælken. En smag, der skifter efter årstiderne og det foder, dyrene får. Smagen trækker kunder til gårdbutikken, som har åben to gange om ugen. Tirsdag eftermiddag og lørdag formiddag.

Her midt på eftermiddagen ruller en bil ind på gårdspladsen, og føreren går målrettet ind i gårdbutikken og hiver tre store plastkander op af tasken.

– Nu skal jeg hente noget mere skummetmælk, siger Erene Vestergaard, før kunden når at bestille noget.

– Det er bare i orden Erene, svarer han og fylder selv kanderne op, før han betaler 45 kroner for seks liter mælk.

Mange lokale kunder

Osteriet Hinge har god støtte i lokalbefolkningen.

– Vores kunder kommer, fordi varerne er produceret lokalt og smager godt. Derefter fordi, produkterne er økologiske, og det har jeg det fint med, siger Evald Vestergaard og fortsætter:

– Men som landmand har jeg en viden, og derfor et ansvar, og det er grunden til, at vi har valgt at drive gården økologisk.

Sådan har det ikke altid været. De første otte år blev gården i Hinge drevet som konventionelt landbrug. Men så lagde Evald og Erene Vestergaard om til økologisk landbrug, og det er nu 16 år siden.

– Jeg ville gerne undgå at sprøjte markerne. Ofte undlod jeg det helt. I mit hoved var jeg i gang med en omstillingsproces, og derfor besluttede vi helt at droppe sprøjtemidler og kunstgødning, fortæller Evald Vestergaard.

Den beslutning har ægteparret Vestergaard ikke fortrudt. For dem handler det ikke bare om at undgå sprøjtemidler og respekt for naturen, men også om dyrevelfærd.

– Hvis jeg sammenligner vores økologiske landbrug med et konventionelt, bruger vi kun 20 procent af den antibiotika, et konventionelt landbrug anvender, fortæller Evald Vestergaard tilfreds.

– Dengang vi startede, blev økologi betragtet som noget underligt noget. Men vi synes, at den helhedstænkning, der ligger bag, er helt rigtig. At vi selv tager ansvar og avler dyrenes foder. Nærhedsprincippet betyder meget for os, fortsætter han.

Altid velkomne i stalden

Kunderne i gårdbutikken er altid velkomne til at kigge indenfor i stalden, og det benytter en del sig af. Mest børnefamilier og bedsteforældre sammen med børnebørnene. De synes, det er spændende at se ind ▶▶

Osten, som Erene Vestergaard her skærer til en kunde i gårdbutikken, fremstilles af mælk direkte fra koen. Det betyder, at mælken ikke transporteres eller lagres.

De 169 køer på gården lever under åben himmel fra april til hen i oktober. Men hver morgen og hver eftermiddag bliver de drevet hjem til gården for at blive malket.

►► til kalvene eller sidde på en gammel traktor.

– Vi har stor glæde ved vores arbejde med dyrene, og den vil vi gerne give videre til andre, siger Evald Vestergaard.

Hver morgen lidt i fem bliver køerne hentet på marken og drevet hjem til gården og malket. Midt på eftermiddagen bliver de hentet igen, og malkningen starter forfra. Tre timer tager det at få tømt mælken ud af de mange yvere. To gange om dagen.

Malkningen foregår med stor fokus på hygiejnen. Hver ko får tørret yveret af med en ren klud, for det er vigtigt, at der ikke haves bakterier i mælken. Osteriet i Hinge fremstiller nemlig Danmarks eneste råmælksost. Det vil

sige, at Osteriet Hinge har myndighedernes tilladelse til at springe over pasteurisering af mælken. Råmælken løber direkte fra koen i stalden til ostekarret i det lille mejeri ved siden af. Og osten skal fremstilles lynhurtigt efter malkningen, så de naturlige mælkesyrebakterier kan udnyttes.

Nødvendigt med høj hygiejne

Det kræver skrap disciplin, og at hygiejnen er i top, understreger Evald Vestergaard.

Råmælksosten har osteriet en uddannet mejerist til at sørge for på freelancebasis, mens Erene Vestergaard kæler for de fem andre oste, som produceres på stedet.

Hun smører dem med rødkit, vender dem og holder øje med,

hvordan de udvikler sig. Derudover laver hun smør og pasteuriserer mælken.

Danmarks eneste råmælksost, som er en fast modnet ost med en nøddeagtig smag, bliver lagret i 60 dage. Thise har vist interesse for den unikke ost, og dermed kan osten distribueres ud til langt flere.

Udover mælk sælger Erene Vestergaard også kærnemælk, tykmælk og creme fraiche fra gårdbutikken. Mejeriprodukterne sælges også til en grossist i København og til helsekostforretningen Heksekosten i Silkeborg. Mælken sælges til mejerierne Søvind og Øllingegaard. ■

Quiz dig klogere på regionen

5 point	4 point	3 point	2 point	1 point

Den lidt lette

Rummer Danmarks mindste kirke	Byen er stærkt præget af vestenvind	Ligger på en lille ø i Struer Bugt	Byen har lagt navn til en tyndskåret bøf	Byen deler navn med den ø, den ligger på.

Født 31. juli 1945	Voksede op i Achtrup i Sydslesvig	Bor nu på Djursland	Forfatter til blandt andet bogen »Historier fra Danmark«	Har i mange år lavet tv fra sin egen have

40 kilometer lang	Ligger mellem hav og fjord	Præget af høje klitter og flade heder	Gennemskåret ved byen Hvide Sande	Tyskere valfarter hertil om sommeren

Grundlagt i 1938 i England	Blandt Europas største af sin art	Sørger for, at midt- og vestjyderne kommer fra A til B	Kører 7 millioner kilometer om året	Kørslen foregår på skinner

Danmarks største af sin art	Byggeriet blev påbegyndt sidst i 1100-tallet	Har 1200 siddepladser	Hedder oprindeligt Sct. Clemens Kirke	Dronningen går som regel til julegudstjeneste her

Ligger nær det nordligste punkt i Region Midtjylland	Man skal sejle dertil	Viser meget gamle dyr	- for eksempel fisk, fugle, skildpadder og insekter	Samlingen består af 55 millioner år gamle fossiler

Den noget sværere

Har omkring 220 indbyggere	Er Herning Kommunes vestligste landsby	Deler navn med et vejrfænomen	Byens kirke er kendt for sin åbne grav	Ligger syd for Holstebro

Født den 13. januar 1898	Ivrig samfundsdebattør	Præst i Vedersø	Henrettet den 4. januar 1944	Forfatter til skuespillet »Ordet«

Yndet sted for både jægere og fiskere	Har en »gren« i mindre format end den i Skagen	Navnet henviser til et stort dyr, som ikke lever i Danmark	Den yderste, flade pynt på nordsiden af Vejle Fjord	Nærmeste større by er Juelsminde

Grundlagt i 1988	Har i dag 120 ansatte og tre kølebiler	Sætter en ære i at være lille i en verden af giganter	Mærker nogle af sine varer med punktskrift	Blandt de første til at producere økologisk mælk, smør og ost

Kendt for sine Plesner huse	Tidligere hjemsted for Nordsøværftet	I dag har Vestas domicil her	Benyttes af erhvervsfiskere, fritidsfiskere og fritidssejlere	Ligger i den nordlige ende af Ringkøbing Fjord

Påbegyndt i 1968	Udført af syv kunstnere, der kaldte sig »Murens mænd«	Lokalbefolkningen var oprindeligt ikke begejstrede for værket	Værket dækker 23 gavle og husmure	Kan ses i Brande

På kryds og tværs

Svar til quiz på foregående side

- Venø
- Søren Ryge Petersen
- Holmsland Klit
- Arriva
- Århus Domkirke
- Fur Museum
- Vind
- Kaj Munk
- Bjørns-knude
- These Mejeri
- Ringkøbing Havn
- Gavlmalerierne i Brande

Udsigtspunkt, der har lagt skråninger til folkemøder og Grundlovsfester. Lokalt blev bakken kaldt »Kollen«, men er i dag bedre kendt under et navn, der også indgår i den nordiske mytologi		Navn	Gøremål	Oprindelser	Tapperhed	Ø	Konsonant	Vægt	Øjne	Tryksager	Rengjort	Transportmiddel
		Vestjysk by										
		Stjernebillede					Række					
Ungarn	↓	Spansk navn	Stof	Iver					Tegneseriefigur	Fugl		
				Strøg						Fremmed græs		
Ø						Grundstof						
						Romer-tal						
						Lyd					Gl. karakter	
						Dessert						
Strøm			Findes			Italien		Håne	Sygdom		Snakkede	To ens →
						Plante (eng.)			Dyr			↓
Konsonant		Lov	Skueplads	To ens	Medicinsk område							
					Stævne							
By						Pigenavn					Grundstof	
						Konsonant					Erstatning	
Råstof								Fin middag	Navn			
Efternavn			Fyrste		Kendings-bogstaver →	Giv			Sviger	Fisk		
						For-kortelse				For-kortelse		
Låneomkostninger												Mælkeprodukt
					Stilling						Midtjysk by	
					Gilde							
Vokal		Landsdele	Forholdsord			Væve-metode	Nem	Ikke			Vokal	Forfra
			Romer-tal					Periode				Forbund
Elever												
	Vokal		Grundstof	Gl. erhverv				Spanien		Fjols		
	Konsonant			Konsonant				Grundstof		Vokal		
Lidelse												

KODEORD: Bogstaverne i de grå felter kombineres, så de danner navnet på en midtjysk kommune:

— — — — —

Indsend kodeordet, navn og adresse til **magasinet MIDT, Region Midtjylland, Skottenborg 26, Postboks 21, 8800 Viborg eller på magasinetmidt@rm.dk** senest den 8. november 2010 og deltag i lodtrækningen om tre gavekort til Danske Kroer og Hoteller til en værdi af 1.000 kroner pr. stk. Kodeordet i sidste krydsord var »Snaptun«, og vinderne blev: Grethe Friis Andersen, Ry, Lilla Hallander, Idom og Tove Holmfred, Skive.

“Der er ikke noget midt imellem, når man er kirurg”

På Århus Universitetshospital Skejby er Gitte Møller Hvistendahl, speciallæge i kirurgisk urologi, glad for at kunne hjælpe børn med urinvejssygdomme. Og mellem operationerne giver forskningsprojekterne og samspillet med andre højt specialiserede læger det brændstof, der løfter jobbet fra meningsfuldt til vanedannende.

et arbejde med hjerne og hjerte

midtjob
.dk

Region Midtjylland arbejder for at fremme muligheden for sundhed, trivsel og velstand hos mere end 1,2 mio. borgere. Det er vores bidrag til velfærd.

Vigtige numre

Skottenborg 26 . Postboks 21 . 8800 Viborg
Tel. 8728 5000 . Fax 8728 5001
kontakt@regionmidtjylland.dk . www.regionmidtjylland.dk

Lægevagten

Akut lægehjælp uden for din egen læges åbningstid.
Husk, at du skal ringe og lave en aftale med lægevagten, før du møder op i konsultationen.
Telefon 7011 3131. Læs mere på www.laevagten.dk – vælg Region Midtjylland.

112

Ved ulykker og livstruende situationer skal du ringe 1-1-2.

Skadestuen

Kommer du til skade, kan du blive behandlet på skadestuen. Men du skal altid ringe først.

Den østlige del af Region Midtjylland

Bor du i den østlige del af Region Midtjylland, skal du ringe 8731 5050.
Kommunerne i den østlige del af Region Midtjylland: Randers, Norddjurs, Syddjurs, Favrskov, Silkeborg, Århus, Skanderborg, Odder, Horsens, Hedensted og Samsø.

Den vestlige del af Region Midtjylland

Bor du i den vestlige del af Region Midtjylland, skal du ringe til egen læge.
Har din egen læge lukket, skal du ringe til lægevagten 7011 3131.
Kommunerne i den vestlige del af Region Midtjylland: Skive, Struer, Lemvig, Holstebro, Ringkøbing/Skjern, Herning, Ikast-Brande og Viborg.

Tandlægevagt

Ved akut opstået tandpine eller tandskade uden for din tandlæges normale åbningstid, kan du kontakte Tandlægevagten i Region Midtjylland.
Vagthavende tandlæge kan kontaktes på telefon 4051 5162
fredag kl. 18.00 - 19.00, lørdag, søndag og helligdage kl. 10.00 - 11.00 samt kl. 12.00 - 13.00.

Patientkontoret

Mandag-torsdag kl. 10-12.
Information og rådgivning om patientrettigheder, frit sygehusvalg, ventetider m.m.
Telefon 8728 4870. Læs mere på www.regionmidtjylland.dk/kontakt/patientkontoret

Kørsel til og fra hospitalet

Patienter skal normalt selv sørge for at komme til og fra hospitalet i forbindelse med indlæggelse, udskrivning, ambulante undersøgelser osv. I særlige tilfælde kan man dog få tilskud til befordringsudgifter eller blive kørt med Region Midtjyllands taxaordning. Spørgsmål om befordring eller befordringsgodtgørelse rettes til Kørselskontoret i Holstebro på telefon 7023 6248. Kontoret har åbent mandag-fredag mellem kl. 8-14. Læs mere på www.regionmidtjylland.dk/sundhed/vejledning+til+patienter/befordring

Sundhedsplejersketelefonen

Småbørnsforældre i Region Midtjylland kan i weekender og på helligdage søge råd og vejledning om akut opståede problemer med småbørn på Sundhedsplejersketelefonen 7020 8018. Småbørnsforældre i Århus Kommune skal benytte 7020 8008.
Telefonerne er åbne fredag, lørdag, søndag og helligdage kl. 17-20.
Læs mere på www.sundhedsplejersketelefonen.dk

Kiropraktorvagten

Region Midtjyllands kiropraktorvagt er et tilbud til patienter med akutte skader i weekender og helligdage. Hver uge er to af regionens klinikker åbne. Tidsbestilling kan kun ske efter aftale med kiropraktoren på telefon 7026 0041 eller 7026 0051. Der kræves honorar for behandling. Læs mere på www.kiropraktorvagt.dk

Museer udstiller vandværker

Fire kunstmuseer og to teatre går i »vandet« i løbet af efteråret.

Børn og unge i den østlige ende af Region Midtjylland kan se frem til et vådt efterår.

Fire kunstmuseer og to teatre er blevet enige om at sætte fokus på vand gennem en række kunstudstillinger og teaterforestillinger.

De fire kunstmuseer, som danner rammen om både udstillinger og forestillinger, ligger i henholdsvis Randers, Silkeborg, Viborg og Horsens.

Vandet er valgt som tema, da alle fire byer ligger ved åer, fjorde og søer.

På museerne og teatrene kan du opleve et sprudlende væld af kunst og kreativitet, inspireret af vand. Nogle af værkerne er skabt netop til dette projekt af nulevende professionelle kunstnere, mens andre er gamle værker sat ind i en ny sammenhæng. Fælles for værkerne og forestillingerne er, at de vil vække din nysgerrighed, pirre dine sanser, stille spørgsmål, provokere og måske ligefrem invitere dig til at lege med, lover de deltagende museer og teatre.

På hvert kunstmuseum vil der være en »vandportal« – en digital installation, der henvender sig

aktivt til publikum. Blandt andet gennem »vandvæggen«, hvor du interaktivt kan ændre vandets udseende og udtryk og bruge kroppen aktivt. I forbindelse med udstillingerne er der også mulighed for at skabe sit eget digitale »vandværk«.

Regional Udvikling i Region Midtjylland støtter »Vandet« med 625.000 kroner.

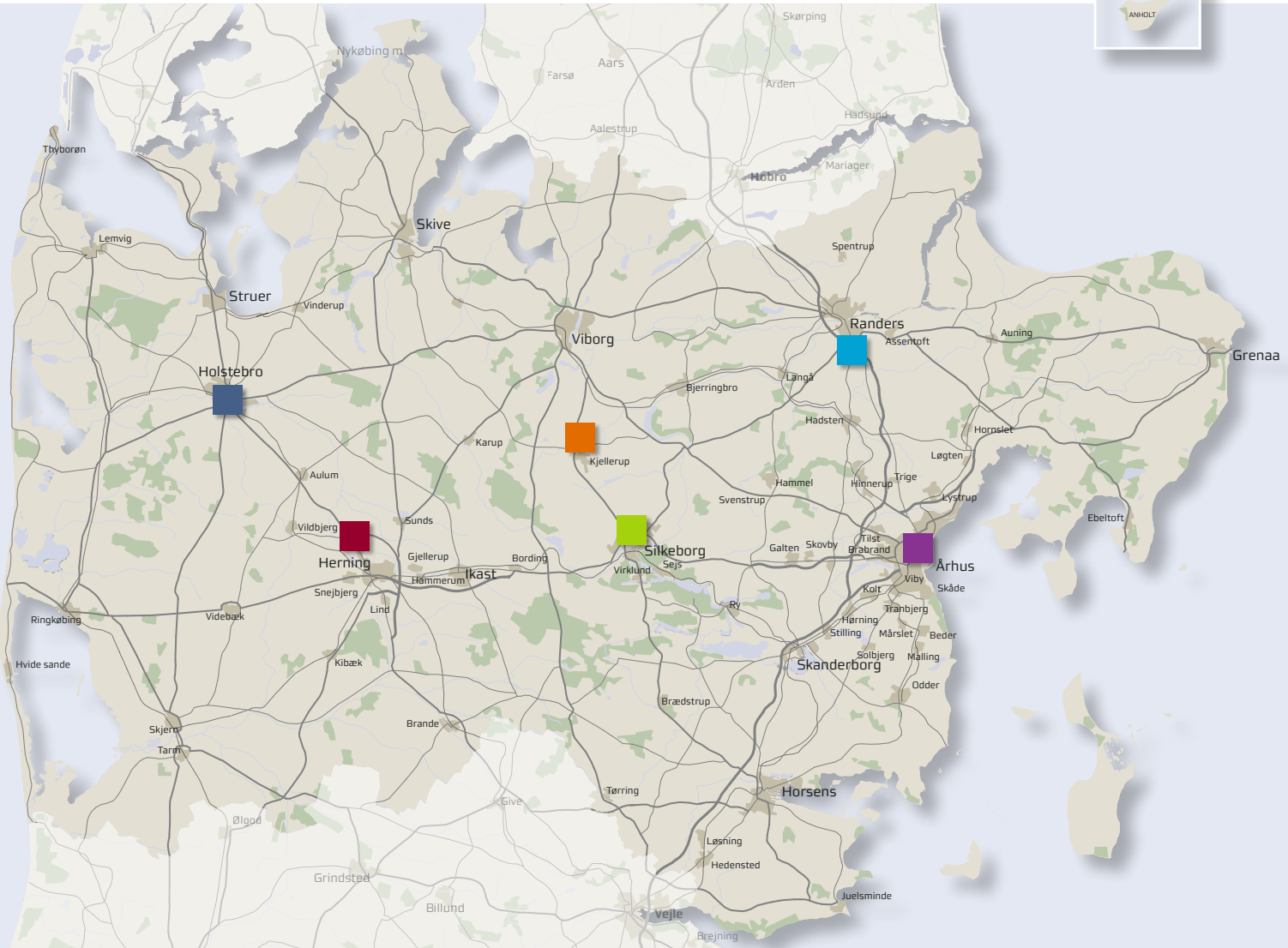
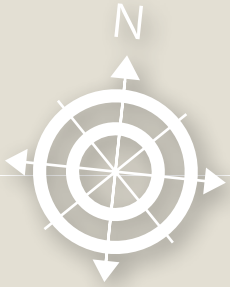
Kulturprinsen, Børnekulturens Udviklingscenter, har stået for udviklingen af projektet.

Du kan læse mere om »Vandet« på www.vandvejen.dk. ■

Tekst: Anne Domino. Illustrationer: Kulturprinsen - Børnekulturens udviklingscenter

Region Midtjylland

 Sanserne på havarbejde, side 20

 Energien skulper, side 35

 Postkort med gode idéer, side 28

 Vend aldrig ryggen til en drage, side 52

 Region Midtjylland bygger grønt, side 32

 Rå ost fra Midtjylland, side 58

Middelalderens Mecklenburg

4 dages ferie på **Hotel am Ring** ★★★ i Neubrandenburg, Nordtyskland

I udkanten af det naturskønne Mecklenburgske Søområde – kun 2 km fra Tollense-See – finder man Neubrandenburg. Byen har rødder tilbage til Middelalderen, og omkring den gamle bykerne løber den oprindelige 2,3 km lange bymur, som i 1300-tallet blev bygget til byens forsvar. Lige uden for bymuren og kun få minutters gang fra centrum ligger det 3-stjernede Hotel am Ring, og her har I alle muligheder for en oplevelsesrig ferie: Fra travelture i områdets betagende natur til cafeliv og historisk indblik i Middelalderens Mecklenburg. Besøg f.eks. byens kulturhistoriske museum, der har til huse i en af bymurens gamle byporte Treptower Tor eller kig indenfor i nogle af de velbevarede fæstningshuse, Wiekhäuser, hvor der i dag er butikker og museer. Men snyd heller ikke jer selv for områdets øvrige seværdigheder. Turen kunne f.eks. gå til borgruinen Burg Stargard (11 km), det idylliske Schloss Rheinberg (69 km) eller Berlins Badekar, Ahlbeck (88 km), hvor de gamle pragtvillaer, som rige berlinere opførte til feriebrug omkring år 1900, stadig står side om side langs Østersøkystens brusende bølger.

Pr. pers. i dobbeltværelse

1.049,-

Pris uden rejsekode kr. 1.199,-

- 3 overnatninger
- 3 x morgenbuffet
- 2 x 3-retters middag/buffet
- 1 velkomstdrink

Valgfri ankomst

i perioderne 1.9.-20.12.2010 og 3.1.-29.4.2011.

Børnerabat: Max. 1 barn 0-3 år gratis i forældres seng.
Max. 1 barn 4-11 år ½ pris i forældres værelse.

Hotel am Ring

GODE BØRNERABATTER

Danmarks vilde vesten

3 dages ferie på **Montra Hanstholm Hotel** ★★★★★ i Hanstholm

I Danmarks nordvestligste hjørne er der himmel, hav og horisont ad libitum. Findes den indre ro, findes den her på Montra Hotel Hanstholm, hvor I kan hengive jer til forkælelse i de romantiske omgivelser. Sval jer i den indendørs swimmingpool efter en tur i saunaen eller spil et slag minigolf på hotellets egen bane, når vejret tillader det. Omgivet af fredet naturskov er det ikke svært at nyde hinanden og de inkluderede middage fra hotellets a la carte-restaurant. Med sin placering lige udenfor Thy Nationalpark er der rig mulighed for at tage på opdagelsesrejse i den danske naturs vilde vesten, hvor man kan opleve de åbne vidder uberørte stilhed og sjældne naturtyper.

Pr. pers. i dobbeltværelse

849,-

Pris uden rejsekode kr. 999,-

- 2 overnatninger
- 2 x morgenbuffet
- 1 x 2-retters middag
- 1 x 3-retters middag

Valgfri ankomst

frem til 17.12.2010 samt i perioden 4.3.-17.6.2011.

Ekstranat **kun kr. 299,-**

GODE BØRNERABATTER

Luksus i Harzen

4 dages ferie på **Maritim Berghotel Braunlage** ★★★★★

Braunlage i Oberharzen er indbegrebet af Harzenromantik med sine originale gamle træhuse, floden der bruser gennem byen og en natur, hvor skovene og bjergene gemmer på borge fyldt med middelaldermystik og ridderromantik. Hotellet ligger hævet over byen med udsigt til det hele og med optimale rammer for en rigtig forkælelsesferie. Her er et væld af faciliteter til fri afbenyttelse, man får badekåbe og badesko udleveret ved ankomsten, og opholdet inkluderer et frivilligt aktivitetsprogram, hvor man f.eks. kan starte dagen med vandgymnastik i den store wellnessafdeling.

Pr. pers. i dobbeltværelse

1.549,-

Pris uden rejsekode kr. 1.699,-

- 3 overnatninger
- 3 x champagnebrunch
- 2 x 3-retters middag/buffet
- Stort aktivitetsprogram
- Udlån af badekåbe og badesko

Ankomst: Søndag til fredag frem til 20.12.2010 samt i perioden 2.1.-27.5.2011.

Husk rejsekode:
MAGASINETMIDT

Bestil din rejse på
www.happydays.nu

eller ring **70 20 34 48**

Ekspeditionsgebyr kr. 69,-.
Børnerabatterne gælder ved to betalende voksne.
Forbehold for udsolgte datoer og trykfejl.
Enkeltværelse og afbestillingsforsikring kan tilkøbes.

Teknisk arrangør:

BONUSGAVE

Få gratis vin, når du booker ferie (voucherværdi ca. 120,-).
Se mere på:
www.happydays.nu

Ring hverdage
kl. 8:00-15:30

KYSTVEJENS HOTEL

og Konferencecenter

Kystvej 26
DK-8500 Grenaa
T +45 8959 5959
www.kysthotellet.dk
reception@kysthotellet.dk

VELKOMMEN TIL
EN ANDERLEDES
HOTEL- &
KONFERENCEOplevelse
MED KUNST, KULTUR
OG NATUR

Kystvejens Hotel og Konferencecenter er et ganske særligt sted, med sin helt egen historie

Derfor kan vi tilbyde hotelophold og konferencefaciliteter ud over det sædvanlige, hvor et serviceminded team har fokus på at gøre din konference til en succes fra start til slut. Hos os finder den enkelte gæst plads til fordybelse – og gruppen rum til udvikling. Omgivet af klassisk og moderne kunst. Med udsigt til skoven og et stenkast fra stranden.

TEKNISK ASSISTANCE UNDER HELE FORLØBET

SJÆLDNE Oplevelser